

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ

XVIII

8925

БАРАЦЬБА ЗА ХЛЕБ— ЗА СОЦЫЯЛІЗМ

ПЕРШЫ КАЛГАСНЫ ўраднай
даў збожжа больш, чым
ранейшая індывідуальная
вёска. чырвонымі абозамі
ідзе хлеб у савецкія засені.

КАЛГАСНАЯ вёска выканала
свой абавязак перад рабо-
чым горадам.

На здымку: элеватар, пабудаваны ў 1930 г. ў Воршы.

N

19-20

дана 15 кап.

БЕЛДЗЯРЖВЫДАВЕЦТВА

ПАДПІШЭЦЕСЯ

НА ШТОМЕСЯЧНУЮ ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦ-
КУЮ І ГРАМАДЗКА-ПОЛІТЫЧНУЮ ЧАСОПІС

НА 1931 год

МАЛАДНЯК

ІХ год выдання

ОРГАН БЕЛАРУСКАІ АСОЦЫАЦЫІ
ПРОЛЕТАРСКІХ ПІСЬМЕНЬНІКАЎ

„МАЛАДНЯК“

„МАЛАДНЯК“

„МАЛАДНЯК“

„МАЛАДНЯК“

„МАЛАДНЯК“

У МАЛАДНЯКУ

зьяўляецца баявым часопісам у змаганні за проле-
тарскую літаратуру

на сваіх старонках будзе і надалей рашуча право-
дзіць цвёрдую пролетарскую лінію ў галіне літа-
ратуры, рашуча змагацца са ўсялякімі хістаньнямі і
ўхіламі, са шкоднымі тэндэнцыямі і варожымі пра-
явамі ў літаратуры

будзе даваць аддзел сатыры і гумару (шаржы,
пароды, літаратурныя гумарэскі і фэльтэны)

у 1931 годзе дасьць сваім падпісчыкам лепшыя ўзоры
пролетарскай літаратуры (романы, аповесці, поэмы,
вершы, драм. творы)

у 1931 годзе зьмяшчае шэраг артыкулаў па пытань-
нях пролетарскага мастацтва і творчых дасягненьнях
беларускай пролетарскай літаратуры, а таксама
літаратуры братніх рэспублік

будзе давацца багаты аддзел бібліяграфіі і хронікі
культурнага жыцця як БССР, гэтак і іншых рэс-
публік

У часопісу бяруць удзел лепшыя сілы пролетарскай літаратуры і марксыцкай крытыкі

Кожная партыйная і комсамольская ячэйка, клубная бібліятэка, чырвоны куток фабрыкі і заводу, народом,
хата-чытальня, школа, літгурток—навінны выпісаць часопіс „МАЛАДНЯК“ ■ Рабочы, селянін, настаў-
нік, студэнт, кожны, хто цікавіцца пытаньнямі літаратуры і мастацтва, выпісвайце і чытайце часопіс
„МАЛАДНЯК“ ■ У 1931 годзе ЧАСОПІС БУДЗЕ ВЫХОДЗІЦЬ РЭГУЛЯРНА КОЖНЫ МЕСЯЦ НА 10 АРКУШАХ.

УМОВЫ ПАДПІСКІ:

На год	На 6 м-цаў	На 3 м-ца	ЦАНА У РОЗЫНЧЫМ ПРОДАЖУ
5	—	3 — 1	50

КАПЕЕК

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: у адзеле падпісных і пэрыядыч-
ных выданняў БДВ, Менск,
Савецкая, 79, кіёскамі, кнігарнямі і ўпаўнаважанымі БДВ,
ва ўсіх паштова-тэлеграфных канторах і крамах спа-
жывецкай каапэрацыі.

Аддзел падпісных і пэрыядычных выданняў.

XVIII 8925

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ

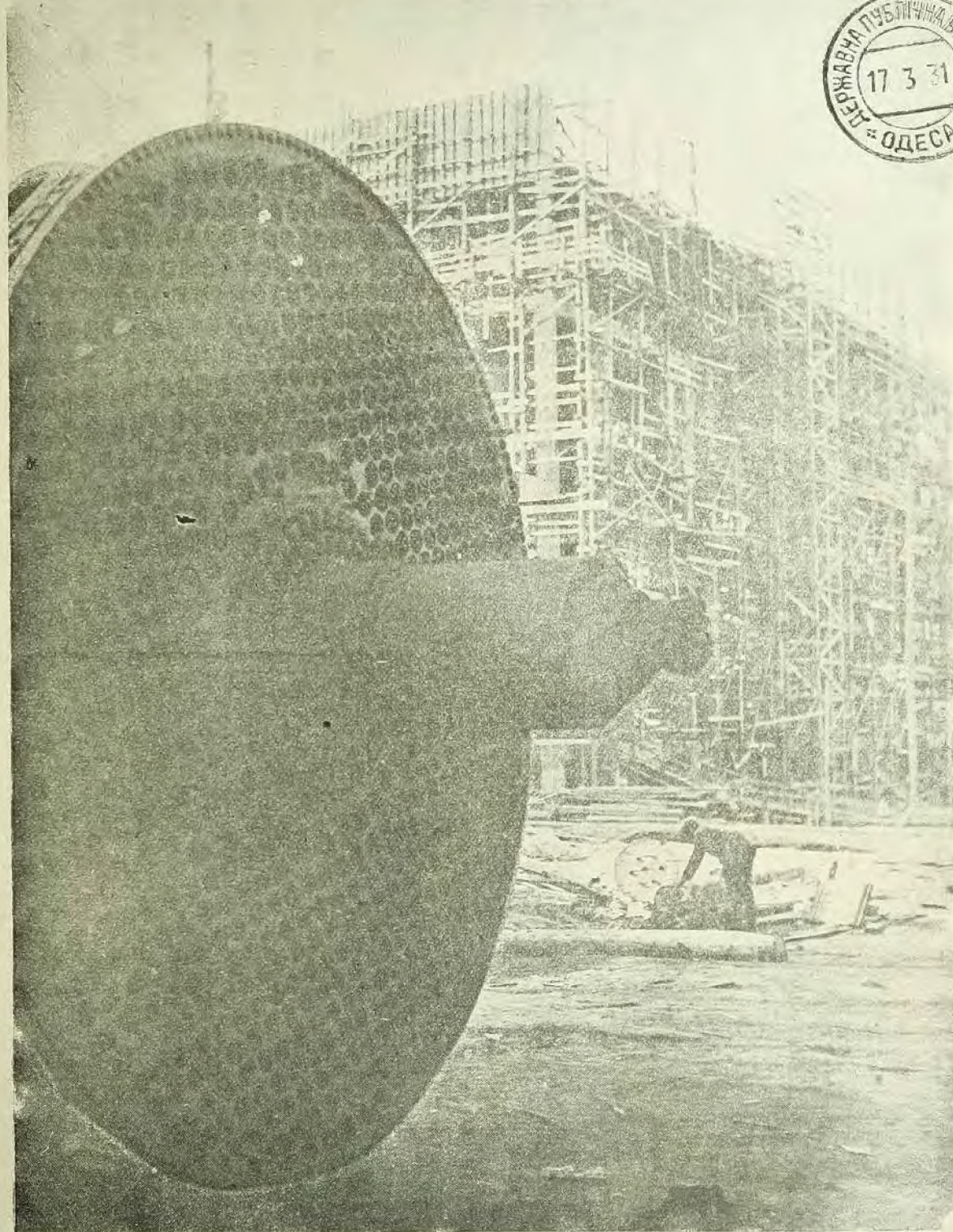
Пролетары ўсіх краін, алучайцеся!

КАСТРЫЧНІК 1930

№ 19-20

АДРАС РЕДАКЦЫІ:
МЕНСК, САВЕЦКАЯ, 63.

Тэл. 17-09

ІНДУСТРІЯ

УН ОН-ФОТО

Скорочані уривак з оповідання Сєрафимовича

Малюнки Вал. ВОЛКАВА

...Мене абудзілі цяжкія гримотныя выбухі. Было цёмна. Я прыпадніўся. Дзеці спалі. Нянька нешта рабіла ў суседнім пакоі. Гарматная кананада мацнела. Дом трэсся. У перапынках чутно было, як ляскаталі кулямёты і рассыпаліся карабінавыя залпы. Скрыгталі жорсткія гукі, нібы палосы жалеза цягнулі па жалезе, цягнуліся ў імгле, што стаяла за акном, і гэта наводзіла страшэнную нуду.

Раптам: чок. З кароткім гукам куля прасьвідравала

дзёгг шыбы і ўелася ў сцяну. Тынк з шорахам пасыпаўся на падлогу.

Я споўз на падлогу, апануўся на падлозе і ракам запоўз да дзвяцей. Абодва хлопчыкі ціха спалі, нічога не надазраючы. Я схавіў іх і па падлозе пацягнуў у другую палову кватэры, якля выходзіла вокнамі ня ў той бок, адкуль стралялі.

У заднім пакоі сабраліся служкі, гаспадары з дзяцямі. Мы ляжалі, прытуляючыся, на канапах, на крэслах.

Увесь час чуваць было: чок, чок... Абсыпаўся і падаў тынк, пакрываючы падлогу белым налетам.

Пачынала сьвітаць. Час поўз нудна, павольна. Гарматы гримелі. Жанчыны, схававшы твар у рукі, плакалі. Дзеці зьдзіўленымі вачыма моўчкі паглядалі на нязвыклія абставіны.

— Хадзем, паглядзімо, — сказаў гаспадар, з дрыжыкамі на вуснах. Нахіляючыся, мы прайшлі ў мой пакой, прытуліліся ў куток і пачалі глядзець наўкос у вокны. Стала зусім відна. З нашага пятага паверху вуліца і Прэсьвєнскі мост, з якога стралялі, відаць былі, як на далоні.

— Ды яны штурмуюць дамы! — крыкнуў гаспадар, белы, нібы палатно.

Сапраўды, кожны раз, калі з жарла гарматы вырывалася доўгая агнёвая стужка, у адным з дамоў выбухаў клубок дыму, пырскамі разьляталіся асколкі, сыпалася цэгла, чарнелі праломы, мёртва глядзелі правалы замест акон.

Пад нашай падлогай нешта здрыгнулася. Густы воблак зелянватага дыму прапільў, аднесены ветрам, і засланіў на хвіліну ўсё перад акном. Пад намі, у кватэру на чацьвертым паверсе, палала граната.

Як вар'ят, я кінуўся да хлопчыкаў і пабег з імі па калідоры. За мною беглі гаспадары з дзяцямі, служкі. Кулі увесь час чокалі, і асыпаўся тынк. Трэба было зьбегчы па сходах аж з пятага паверху. Вялізныя вокны, што асьвятлялі іх, прарэсьцілі ад дзірак, прабітых кулямі. Зыркні агні гарматных стрэлаў, якія выбухалі на мосьце, мігачелі ў вачох. З усіх дзвярэй кватэр выскакбалі ў адной бялізны перапужаныя людзі і беглі ўніз. Дзеці, дзяды, жонкі, мужчыны — усе пераблыталіся ў гэтай сумятні.

Я ўбег з хлопчыкамі на руках у сутарэнне. Было цёмнавата, вільготна, і пахла мышамі. Нявыразна вызначаліся абрысы людзей, якія сядзелі, стаялі, хадзілі ўзад і ўперад. Гукі стрэлаў глуха даляталі сюды. Страшэнная, невядомая ўтома адчувалася ў кожным суставе. Рукі і ногі нібы адвальваліся. Я сеў на нейкай скрынцы. Трэба было сабраць думкі.

Мне ўспомнілася, як бег я па сходах, прыціскаючы дзяцей, і ў аднаго за адным расчэпліваліся рукі, і абвісала худзенькае зьнясіленае цельца. Я вышаў, перабег пад кулямі двор і пачаў уздымацца ў сваю кватэру: трэба было ўзяць хлопчыкам цяплейшую вопратку; у сутарэнні было вільготна.

Трушчачы тынк па падлозе ў пустых пакоях, я прытуліўся да сцяны і зірнуў праз акно ўніз.

Там, дзе яшчэ гадзіну перад тым стаялі вялізныя дамы, у якіх было шмат дзяцей, жанчын, у якіх ішла праца, клопат і жыццё, — бушавала мора агню.

У гарачых вокнах, у полымі зіхатлівага сьвятла скакала, нібы шалёная, мітусілася, крывава хістала вострымі галоўкамі, хітра высювалася і хавалася нешта, падобнае на дзень, і ў дрыжыках мігачелі, зьяўляючыся і знікаючы сьветлыя адзеньні. І гэтуды было ў гэтым нястрыманага мігальвага, зьмяіна-хітрага, што я часам з жахам бачыў жывыя істоты. Спрытна, павар'яцку — весела гулялі ў таемна-неразумелую гульню, і ўсе ня ўнімаліся гэтым нястрыманым, дзікім скокі.

Я аслупнянелы глядзеў на гэты жахлівы малюнак, як раптам ад сухога кароткага цоканьня я здрыгануўся: куля, прабіўшы шыбу, расшчэпіла дрэва, працяла праз двое дзвярэй і ўпілася ў сцяну суседняй кватэры. Трэба было ўцякаць...

У сутарэньні, як і раней, стаяў пануры шэпт. Цяпер тут нянька апавядала дзецям байкі.

— Вось шэры воўк і гаворыць Івану царэвічу: „Іван царэвіч, садзіся ты на мяне, панясу я цябе праз лугі і лясы, праз горы і дубровы, праз моры і рэкі“...

Дзіцячыя вачаняткі шырока глядзяць на зморшчаны твар:

— Няня, ты чаго плачаш?

— Божухна мой, няўжо-ж мы ня выбярэмся адгэтуль?— шэптам праз сьлёзы і ў роспачы гаворыць хворая на ложку.

— Не хваляйся, любая...табе так хвалявацца шкодна,— гаворыць, нахіляючыся над галэвою, брат.

— Шкодна хвалявацца,— горка ўсміхаецца яна.

Глуха далятаюць цяпер недзе далёку, з другога боку стрэлы гармат.

— А шэры воўк адкінуў палена, ды як паймчыцца скокам...

— Што такое палена?— звяніць тоненькі галасок.

— Ціха! гэта воўчы хвост!

Ніхто нічога ня еў. Дзецям даюць халодную гарбату.

— Не, гэтак немагчыма. Трэба адгэтуль уцякаць.

— Дык вось, ідзеце ды дапедайцеся.

— Куды-ж я пайду—страляюць... Ідзеце вы!

— Я таксама пайшоў-бы, але-ж... дзеці. Што яны будуць рабіць? Раптам... разумеецца...

— Я таксама пайшоў-бы, але маці ў мяне... У Туле... адна надзея...

— Трэба дворніка, Якуб!

— Калі ласка.

— Схадзі даведайся—ці можна нам адгэтуль выбрацца?

Усе разам накідаюцца на дворніка.

— Ды гэта-ж немагчыма...

— Не сядзець-жа нам тут, пакуль расстраляюць, або спяць...

— Чорт ведае, што такое... Трэба-ж нешта рабіць, чаго-ж ты чакаеш?

Дворнік выходзіць.

— А я вось што скажу,—чуваць глухі роўны голас,—я вось што скажу: пажар і да нас падбіраецца...

— Ах, кіньце, кіньце, калі ласка... Цярпець не магу, калі пачынаюць.

— Які там пажар... Куды падбіраецца?... За дзесяць верст ад нас. Дом наш, дзякаваць богу, вялізны, мураваны і стаіць асобна зусім...

— Вы—заўсёды...

Яго проста такі ненавідзяць. Але ён, намаўчаўшы, таксама, як і раней, роўна і глуха кажа:

— Асобна!.. Але-ж платы цягнуцца аж да нашага. А каля плоту ў нас, самі ведаеце, якая куча вугалю... Загарыцца—

...Я схапіў дзяцей і пабег з імі...

вушакі, дзьверы, падлога пачнуць гарэць... А то—мураваны. Ну, а тады ня выскачыш,—выхад адзін, каля вугалю, а палезем у вакно, у завулак,—першых расстраляюць, самі разумеецца.

Усе разумеюць: ён гаворыць праўду, але ўсё-ж такі яго ненавідзяць; адварачваюцца, ня хочуць гаварыць.

Уваходзіць чалавек у шапцы і хвартуху.

— Вы хто такі?

— Прадавец з крамкі дробнага гандлю...

— А-а, з тае, што гарыць... Ад гранаты загарэлася?

— Ад гранаты!—злосна гаворыць продавец.—Ад гранаты не загарэлася-б. Ніводзін дом ад гранаты не загарэўся. Пасля страляніны, як ачысьцілі ўвесь квартал ад дружыньнікаў, прышлі салдаты. Ну, мы ўсцешыліся,—значыць супакоілася ўсё. Уваходзіць афіцэр і кажа: „Выходзьце ўсё з дому“. Мы рот разавілі—„Выходзьце зараз, паліць будзем“...

Пачалі прасіць... „Няма нам калі чакаць, зараз-жа выходзьце“. Ледзь гаспадар на каленях вымаліў чатыры скрыны тавару ўзяць. Салдаты зараз-жа аблілі газю ды запалілі ў пяці мясцох. А колькі кватарантаў,—поўна, і ва ўсіх маёмасць.

Нешта сьляпое, сьцюдзенае і ліпкае запаўзала, паступова напаўняючы сутарэньне.

— А дзе ж дворнік?.. Божухна мой, дзе-ж гэта дворнік па-дзеўся?...—далятаў гістэрычны шэпт.

— Якуб, дзе ж ты прапаў? Што-ж ты не даведаешся, калі нам можна будзе адгэтуль выбрацца?

— Даведаешся, дзе там!... Ідзеце даведайцеся. Я вось высунуўся, а салдат мне як ахнуў... Я кажу: дазвольце растлумачыць, а ён як ахне—аж вугал брамы адкалоў...

...Куля прасьвідравала дзьве шыбы і ўелася ў сьцяну...

Зноў дышыць цішыня, зноў шэпт, зноў нібы нябожчык у хаце.

Я дастаю гадзіннік, гляджу, праціраючы вочы, зноў гляджу.

— Восьмая!

— Ня можа быць... ня можа быць...—праносіцца жahlівым шаласьценнем.—Ваш стаіць.

— Восьмая...

— Без пяці восем...

— Дзесяць хвілін на дзевятую...—прыдушана чуваць з усіх бакоў, і ўсе прыкладаюць гадзіннік да вуха.

І тады ўсе пачынаюць маўчаць і сьвязаць нярухома, нібы каменныя. Дзеці па-ўсялякаму сьпяць у розных мясцох.

Усе маўчаць, але сутарэньне поўна дзіўных шапатлівых гукаў, шлоху неспакойнага, трапятлівага, трывожнага патрэскваньня. Пажар разгараецца, вядзе сваю ўласную гутарку і шыпеньне. Трэск дрэва, гукі ад падзеньня цаглін на-зладзейску ўпаўзаюць, прыглушаныя, прыціснутыя цяжкімі скляпеньнямі, тоўстымі сьценамі, і напаўняюць глухую цемру трывожным гоманам роспачы і тугі.

Нехта ўсхліпвае, прыдушана галосіць. Больш, больш. Вырываецца лямант нястрыманы, запаўняе сутарэньне, заглушаючы шлох і шэпт у ім. Маладая жанчына ўпала на калені, схавала твар у далоні і плача.

— Навошта!.. навошта гэтае ашуканства? Каханьне, шчасьце...

Калі гэта для таго, каб на тваіх вачох загінулі дзеці,—ня трэба не хаць... ня трэба шчасьця, ня трэба мань... не хачу!..

Я адчуваю страшэнную зморанасьць. Стаўлю локці на калені, кладу галаву на рукі і пачынаю нібыта драмась. Часам мне хочацца разрагатацца такое недарэчнае і бессэнсавое наша становішча.

...Я думаю, што яны пасадзяць мяне на штыхі...

Потым пачынаю нешта сьвіць, нявыразнае, і забытанае. Змагаюся са сном, з натугаю ўздымаю бровы, адчыняю пакі, а яны зноў стуляюцца. І ўсё здаецца чырвоным, і ў гэтай густой, прыкрай чырвані адлюстроўваюцца кашлатыя чалавечыя постаці, чуваць крывавае шэпт пажару, які разгараецца, і салдаты, якія хочуць праткнуць мяне штыхамі. А штыхі згінаюцца аб мае цела, салдаты паспешна выпростваюць іх і ўсаджаюць зноў. Я крычу ім: „Хутчэй!.. хутчэй!“

І нехта крычыць над маім вухам: „Хутчэй!.. хутчэй!“ і трасе мяне за плечы. Я расплюшчуваю вочы: чырвоная столь, у чырванаватым сузмроку... галовы, рукі, ногі, быццам адарваныя ляжаць у непарадку. Я зноў заплушчуваю вочы. Але мяне зноў трасуць. Устаю.

Стаіць дворнік. Твар устрыжваны.

— Салдаты... аж страх колькі... З акна ў вартоўню заглядаюць... Кажуць, зараз расстрэльваюць дом будучы...

Варушацца раскіданыя ў непарадку рукі, ногі, галовы; адусюль устаюць людзі, перапалоханыя, заспаныя.

— Ды ня можа быць. За што будучы расстрэльваюць?.. Плот-жа раскідалі...

— За што? А за што расстрэльвалі цэлы дзень?

— Трэба каго-небудзь паслаць.

Усе вочы звяртаюцца на ўласніка спакойнага глухага голасу. Ён устае і выходзіць. Потым праз хвіліну прыходзіць назад.

— Там не салдаты, а звяры: я думаю, што яны мяне на штыхі пасадзяць...

— Дымагайцеся, каб вас адвялі да афіцэра.

Зноў выходзіць. Чакаем. Праходзіць дваццаць хвілін, паўгадзіны... Нуднае чаканьне перарастае ў непакоі і ў заклапочанасьць. Што хвіліны глядзяць на гадзіннік.

— Няма яго...

Прыслухоўваюцца да самага малага скрыпу, але крокаў ня чуваць. Адна і тая-ж жудасная думка паўзе ў галаву: „Забіты...“

— Яго забілі...—чую я шаласьценьне над сваім вухам.—Не кажэце толькі галасна...

...Але вось крокі. Усе з хвіліну напружана ўслухоўваюцца. Можа салдаты? Ён!

Кідаюцца.

— Што...

— Скажаў?

— Будуць?..

Ён роўна гаворыць тым самым спакойным глухім голасам:

— Вывелі мяне з панадворку. Увесь час штыхі на мяне. Па завулку ўсё асьветлена пажарам, ні душы... „Куды-ж вы мяне вядзіце?“—„Ідзі!“... Мне пачало здавацца,—прыколюць дзе небудзь каля плоту. Адным больш, адным менш... Колькі такіх трупав валаюцца па Маскве. Вывелі на вуліцу. Сьв-тло, усёроўна, як удзень. Стаіць афіцэр. Твару я ў яго ня бачу—няма твару, адны вусы, даледжаныя, вялізныя, на бровы глядзяць. Кажу яму: дзеці, жанчыны, хворыя... Ён стаіць да мяне сьпіною. Потым нядбайна праэджвае праз зубы: „Калі завесяць вокны, калі ніхто ня будзе падыходзіць да іх, ніхто ня выйдзе з дому, і калі... з боку дому і панадворку ня будзе ніводнага стрэлу, мы... ня будзем расстрэльваць!“...

Я з журбай гляджу на дзяцей і шукаю вачыма месца, куды-б іх схавалі, калі пачнуць страляць у вокны. Але тут няма ніводнага ўтульнага кутку: брук на адным ўзроўні з вокнамі, і кулі абсяюць увесь абшар. Цяпер выгадней было-б падняцца ў верхні паверх. Але паказаньня ў дзвяхрох—гэта значыць быць расстраляным. Мне зноў хочацца зарагатаць. Я не гляджу на гадзіннік, прытуляюся і засыпаю моцным, бяз сноў, чорным сном.

—...Сядзіць, сядзіць за рогам, дзе плот выходзіцца з нашым домам... Там выгадней яму, ня відаць...

Гэты жахлівы шэпт улазіць у мае вушы і распалёнымі іскрамі прасочваецца ў магі. І на мяне глядзяць хітра-злыя вочы з-пад хітра паднятых броваў і голы зморшчаны твар, увесё скрыўлены хітрай і злосьнай ухмылкай.

—...Ён чакае толькі, каб памучыць нас... Ён пацяшаецца з нашага страху, з нашае пакуты, з нашага чаканьня...

— Ды нашто яму...

—...А!.. хі, хі, хі, як-жа гэта, навошта?..

Увесь чорны абвуглены... Усё згарэла: сталы, ложка, вопратка, дзеці, жонка... І ён ня можа спакойна глядзець на нашых дзяцей... гняздыцца там... і...

І ў мае вочы блізка-блізка ўплываюцца хвіа бліскучыя зренкі з-пад коса ўзнятых броў, і зазірае голы, голы, зморшчаны скрыўлены твар.

—...І выстраліць два разы ў паветра.

Я страсяю кручаватыя кастлявыя пальцы, якія тармасыць мяне за плечы.

„Настане дзень, і ўсё скончыцца, і ўсё будзе, як даўней, але застанецца шаленства“...

Ніколі не сустракаў я з гэтакім жахам шчасця зolak дня, як цяпер. Я скокчу і сьпешна апрануў дзяцей.

— Ну, што, ці можна выходзіць?—з заміраньнем запытаўся я, прыслухоўваючыся да рэдкіх стрэлаў.

— Бязумоўна, ручацца нельга...—кажа дворнік.—Рукі толькі ўгору, і зараз трэба... Э, зноў пачынаюць...

Я хапаю за рукі хлопчыкаў і выбягаю з сутарэння. Абвугленае вогнішча і руіны здзіўляюць мяне.

Сіберны мароз займае дух. Маленькі пазяхае, нібы злоўленая рыба, задыхаючыся і выпучыўшы вачаняткі, з усяе моцы бяжыць побач, семанячы ножкамі.

— Тата,—гаворыць старэйшы, перапалохана аглядаючыся, і таксама бяжыць трушком каля мяне,—у нас выстраляць?

— Не, не... Толькі хутчэй... хутчэй, дзеткі... Хутчэй, калі ласка...

У плот суха шчоўкае ашалелая куля. Кожную хвіліну я чакаю азад залі. Нэрвова рыпіць пад нагамі сьнег.

— Хутчэй... хутчэй да рогу... да рогу хутчэй...

Засталося пятнаццаць... дзесяць... пяць крокаў...

Мы пабеглі...

Мы заварачаем...

Мы выратаваны...

...Навошта ...навошта гэта ашуканства...

Старонкі гісторыі

(1905 год на Беларусі)

Нарыс Б. Клімчука

Могілки, крыжы, могілки бяз крыжоў, ямы бяз усякіх адзнак аб іх паходжанні і зместу, могілки і курганы... Багата, багата іх раскінута па палёх і лясох, шляхох і сьцежках нашай вялікай, шматпакутнай краіны. Колькі ахвяр палягло ў барацьбе за вызваленне, за права на жыццё, за права на людзкае існаванне. Стагодздымі змагаліся працоўныя масы былой царскай Расіі за волю, за хлеб, за права карыстацца пладамі гарапашнай працы сваёй.

Барацьба з манархіяй, з царызмам, лезунг „прэч самаўладдзе!“ аднолькава гучэў па расейску, па-украінску, па-беларуску, грузінску і армянску.

Яшчэ больш пакутвалі шматмільённыя масы нацыянальных краін, якія цяпелі падвойны ўціск: соцыяльны і нацыянальны. Як магутны асілак-волат—быў скаваны па руках і нагах беларускі рабочы і селянін. Ён марыў пра волю, ён марыў пра вызваленне. Але чорная сіла рэакцый драпежна трымала ў сваіх кіпцюрох усю краіну, якая не дарма звалася „вастрогам народаў“.

Пачэснае месца займала Беларусь—Паўночна-заходні край—у агульным змаганні расійскага пролетарыату з самаўладдзем. Магутныя бальшавіцкія арганізацыі Бабруйска, Менска, Гомля і інш. гарадоў і мястэчак Беларусі падрыхтоўвалі і арганізавалі масы да барацьбы.

Крок за крокам адваёўвалі рабочыя масы права на існаванне рабочае партыі. Пад магутным ціскам пролетарскіх колаў на вытрымаў нават царска-паліцэйскі тэрор.

Ужо ў 1904 г. соцыял-дэмакратычныя арганізацыі карысталіся гэткай вялізарнай папулярнасцю і аўтарытэтам, што нават паліцыя прымушана была з імі лічыцца, а часам нават звяртацца за дапамогай.

Гаспадары гасцёўніцы „Парыж“ у Менску паведамлілі паліцыю пра двух рабочых—членаў партыі. Паліцыя іх арыштавала. Тады арганізацыя аштрафавала гаспадароў і загадала ўжыць захады, каб рабочыя былі вызвалены. Пастанова арганізацыі была цалкам выканана.

Неяк арганізацыя аштрафавала аднаго заводчыка. Той звярнуўся да паліцэйскага прыстава за парадай—што рабіць? Прыстаў параіў яму заплаціць грошы.

Рабочыя біржы з'яўляюцца самай цікавай формай тагочаснага масавага рэвалюцыйнага руху. Біржы стыхійна ўзніклі ў працэсе нарастання рэвалюцыйнай хвалі. На біржах распаўсюджвалі літаратуру і лісткі. Мітынгавалі, едвалі і згартоўвалі рэвалюцыйныя атрады. Біржа Менскай групы РСДРП (ці як яе тут звалі „Іскраўская“ група) знаходзілася на правым баку сучаснай Ленінскай вуліцы, пачынаючы з Інтэрнацыянальнай і заходзіла аж на Савецкую. Далей пачыналася Бундаўская біржа. На левым баку Савецкай была біржа эсэраў і сіяністых.

Біржы былі відэачным паказчыкам сілы і ўплыву арганізацыі, бо беспартыйная маса звычайна наведвала біржу той арганізацыі, якой яна спачувала. Агітацыйная работа на біржы вялася зусім адкрыта. Паліцыя нібы не звяртала на яе ўвагі. Часам бывала, што паставы гарадавы пасля поўначы звяртаючыся да таварыша, што позна з трымаўся на біржы, скажа: Гэй „Іскра“, час да хаты. „Бунд даўно ўжо спяць пайшоў“. Ці звяртаючыся да „Бунду“, „Бунд“ разыйдзіся, ужо і „Іскра“ пайшла да хаты.

Яшчэ адзін характэрны выпадак з рэвалюцыйнага быту тых часоў. У Бабруйскай бундаўскай арганізацыі быў надзвычайна актыўны працаўнік Нахка Юхвід, ці, як яго проста звалі Нахка. Нахка карыстаўся вялізарнай папулярнасцю сярод

ўсяго насельніцтва і любоўю ўсіх рабочых. Вельмі часта былі выпадкі, што калі людзі прыходзілі да паліцэйскага раз'язу з якую-небудзь справай, дык той адсылаў іх да Нахке: „Ідзце да Нахка ён вырашыць гэтую справу, ён-жа ваш паліцэйстэр“.

У верасні 1905 г. Полацкая гарадзкая ўправа прымушана была запрасіць прадстаўнікоў аб'яднанага рэвалюцыйнага камітэту для арганізацыі аховы парадку ў горадзе. Была арганізавана народная міліцыя. Разам з гарадавымі сталі на пастох міліцыянеры з чырвонымі істужкамі.

Аднойчы, у часе сходу на Клецкім завулку ў Капылі, пад вакном апнуўся стражнік Раман Малевіч, падслухоўваючы, што робіцца ў хаце. Нашы вартуныкі заўважылі гэта і запрэпанавалі яму ўвайсці ў хату. Ён вымушаны быў выкачацца, загінуў. У пакоі ён сам скінуў шаблю і рэвольвер, стаў на колены і пачаў прасіць, каб яго не чапалі, бо ён адмаўляецца ад сваёй ганебнай службы. Ён нават стаў на стол і пачаў крычаць у голас: „Прэч самаўладдзе! Няхай жыве дэмакратычная рэспубліка!“.

Рэвалюцыйныя хвалі нарасталі. Магутны гул рэвалюцыйнага прыбою каціўся да сьцен фабрык, заводаў і глухіх вёсак. Узрушаная маса выказвала вялікі попыт на сьвежую інфармацыю. Маса павінна была дакладна ведаць сваіх ворагаў і навучыцца як з імі змагацца. А ў першыя часы „тэхніка“—гэта значыць друкарская справа была яшчэ вельмі слаба наладжана. Хоць падпольна выдаваліся лісткі і адозвы, але ў вельмі малой колькасці. У сярэдзіне лета 1905 г. Менская арганізацыя РСДРП пачала ўжываць у гэтым напрамку рэвалюцыйныя мэталы: захапляла друкарні. Першы раз група таварышоў захапіла друкарню, газету: „Северо-Западный край“ і пры дапамозе нашых наборшчыкаў набралі там лісткі. На набраным лістку пасля тэксту дадаваўся гэтакі надпіс: „выдрукавана ў друкарні“ С.-З. Кр. па загаду Менскай групы РСДРП“.

Пасля прыходзілася вельмі часта гэтакімі спосабамі друкаваць партыйную літаратуру і лісткі. Пад загалоўкам „Незаконная прокламация в легальной типографии“. Менская газета „Северо-Западный край“ у № 790 паведамляе: 16 лістапада а 7 гадз. увечары ў друкарні Нахумова па Прэабражэнскай (зараз Інтэрнацыянальная) вуліцы з'явілася звыш 20 рабочых і ад імя Менскай групы РСДРП арыштавалі ў памішканні друкарні ўсіх прысутных 13 чалавек служачых і абвясцілі, што пачынаюць друкаваць прокламцыю. Усе асобы, якія заходзілі ў друкарню ў часе друкавання, арыштоўваліся ў асобным пакоі. Усяго было арыштавана 25 чалавек.

Па сканчэнні набору прокламаций „к гражданам“ (адносна паштова-тэлеграфнай забастоўкі) было даручана супрацоўніку

Група раненых у часе Курлоўскага расстрэлу.

„Белорусского Вестника“ зрабіць корэктурку. Калі проклямацья была выдрукавана, рабочыя пайшлі. Арыштаваныя былі вызвалены. Як нам паведаляюць група РСДРП пастата Е. Нахумава за страчаную паперу адпаведную „ўзнагароду“.

Але адна друкарня ніколі не спраўдзілася задаволіць попыт Менскай групы на друкарскую тэхніку. Прыходзілася часам захапіць адразу дзве друкарні. У тым самым № 790 газеты „С.-З. Кр.“ мы маем гэткае паведамленне рэдакцыі:

„Учора, а палова дзесятай у вечары ў рэдакцыю з’явіліся 30 узброеных рабочых, заявіў уваход у рэдакцыю, друкарню і кватэру рэдактара і ад імя Менскай групы РСДРП заявілі, што пачынаюць друкаваць проклямацыі. Выдрукаваўшы некалькі тысяч лістоў „к рускому народу“ і „Солдатам“, падпісаных Цэнтральным камітэтам РСДРП, прышоўшы пакінулі друкарню. З гэтакіх прычынаў сёньнешні нумір газеты выйшаў з вялікім спазьненнем і ў меншай колькасці экзэмпляраў“.

Такім чынам з’явілася мажлівасць лепш забяспечыць рабочых і сялян тэрміновай інфармацыяй.

Поруч з ростам рэвалюцыйнага руху ўзмацняўся паліцэйскі тэрор. Целы рад таварышоў быў вымушаны перайсці на нелегальны стан. Але дзе ўзяць дакуманты і пашпарты для нелегальных.

Цікава прывесці дакумантальны факт з жыцця Бабруйскай арганізацыі, якая забяспечвала не фальшывымі, а сапраўднымі пашпартамі багата падпольных працаўнікоў. З гэтакіх матэрыялаў былі вылучаны спецыяльныя таварыш, які здолеў добра наладзіць пастаўку пашпартоў з мястэчку Азарычы. Азарыцкі старшыня знарок ня выкрэсьліваў са спіскаў кніг ні тых, якія памерлі, ні тых, якія выехалі. За 15—25 рублёў ён выдаваў пашпарты на прозьвішчы памёршых ці паехаўшых. Ён толькі прасіў, каб у выпадку правалу, яго адразу інфармавалі. Нават ЦК вельмі часта карыстаўся пашпартнай дапамогай з Бабруйска.

Аднойчы ЦК паведаміў, што адзін з удзельнікаў Якуцкай драмы, які ўцёк ад кары сьмерці, зусім выпадкова быў арыштаваны на кватэры аднаго таварыша ў Екацерынаславе. Ён доўгі час блытаў паліцыю, а тым часам запытаў ЦК пра пашпарт. У 1904 г. група—57 палітычных ссыльных у Якуцку арганізавалі пратэст супроць зьдзекаў царскіх чыноўнікаў. Палітычныя забарыкадаваліся ў адным доме і пятрабавалі перамены рэжыму. У працягу некалькіх дзён дом быў асаджаны і абстраляны. Пасьля шмат каго з іх прысудзілі да кары сьмерцю.

У гарадох і мястэчках Беларусі пра Якуцкую драму добра ведалі. Зразумела, што Бабруйск з прыемнасьцю ўзяўся дапамагчы гэтай таварышу і паведамілі яго, пад якім прозьвішчам ён павінен сябе назваць. Сьледчы зрабіў запыт у Азарычы, ці ёсць у іх такі, быў атрыманым станоўчы адказ; але недаверлівы сьледчы накіраваў арыштаванага ў Бабруйск, каб яшчэ раз падцьвердзіць гэта пры спатканьні арыштаванага з яго сваякамі. Перадалі пра гэта старшыні. Атрымаўшы фотграфічную картку арыштаванага, ён падрыхтаваў 2-х дзядзькоў, паказаў ім партрэт і навучыў, што рабіць. Неўзабаве яны былі выкліканы ў Бабруйск.

У бабруйскім астрозе дзядзькі з крыкам радасьці кінуліся на шыю свайго „сваяка“. Плян удаўся і ўвечары павы Азарыцкі мещанін быў вызвалены.

Бурлівы 1905 год усё больш упарта накіраваў на самаўладзьдзе. Царскі трон захістаўся. Паліцыя усё больш часта адступала перад магутным напорам мільёнаў. Забастоўкі фабрык і заводаў, чыгунак і пошты, зрабіліся штодзённым зьявішчам. Зьнізу да верху была ўзрушана царская Расія ў кастрычніку 1905 г., калі забаставалі чыгуначнікі і паштавікі. Спынілася жыццё краіны. Цар, ня бачачы другога паратунку для сябе, дараваў народу ў сваім маніфэсьце канстытуцыю. І ў гэты час царызм стараўся пераклачыць народнае аслабленьне на яўрэйскія пагромы і для расправы з рэвалюцыйнымі арганізацыямі.

Пра гэты маніфэст у Менску даведаліся 18 кастрычніка. Галоўны цэнтр усіх сходаў быў тады сучасны пасажырскі вагзал, бо ў той час баставала чыгунка. Хутка ўся плошча перад вагзалам напоўнілася рабочымі. Неўзабаве маніфэст з’явіўся ў горадзе ў друкаваным выглядзе. Пачаліся маніфэстацыі. На плошчы распачаўся мітынг, на якім прадстаўнікі розных партый заклікалі не спадзявацца на словы маніфэсту, бо пакуль цар на троне, ніякай волі ня будзе. Маніфэстацыя запатрабавала вызваленьня палітычных арыштаваных. Была абрана дэлегацыя да губэрнатара Курлова.

Шматтысячная дэманстрацыя чакала. Урэшце з’явілася вялікая маніфэстацыя з чырвонымі сьцягамі. Маніфэстанты неслі на руках толькі-што вызвалёных таварышоў. Вызваленыя таварышы падняліся на трыбуну вітаць дэманстрантаў. У гэты час некаторыя заўважылі, як салдаты ў баявой амуніцыі падыходзяць з боку паветранага чыгуначнага маста, накіроўваючыся для абкружэньня мітыngu. Салдаты рухаліся неак нерашуча і маўкліва.

З натоўпу пачуліся выгукі: „Гэта салдаты далучаюцца да народу“, „Няхай жывуць рэвалюцыйныя салдаты“. Гэтыя выгукі былі пакрыты моцным залпам салдат.

Крыкі жаху і стогны параненых агаласілі плошчу і вакольнае вуліцы. Натоўп пачаў распыльвацца. Некаторыя кідаліся з боку ў бок па плошчы, некаторыя пералезалі праз парканы, кідаліся на зямлю.

У некалькі хвілін плошча апусьцела. На зямлі ляжала 80 забітых і каля трохсот параненых грамадзян.

Жудасны малюнак уяўляў тады двор Менскай яўрэйскай больницы (зараз 1-я больніца па Ленінскай). Усе будынкі былі перапоўненыя забітымі і параненымі. Па паранах забітых было відаць, што салдаты стралялі разрывнымі кулямі.

Курлоўскі расстрэл яшчэ больш павялічыў абурэньне рабочых, а самае галоўнае, маса пераканалася ў хлусьлівым і ашуканскім характары царскага маніфэсту.

Варта ўспомніць бунт Бабруйскага дысцыплінарнага батальёну. Даволі моцная група РСДРП у Бабруйску мела сувязі з вайсковымі часьцямі крэпасьнага гарнізону. У царскай арміі адносіліся

З ахвяр Аршанскага пагрому.

Хата ў Бабруйску, дзе друкаваўся маніфэст 1-га зьезду РСДРП.

Зільберборд (з м. Дуброўна).

з салдатамі вельмі брыдка і агідна. Ня дзіва, што салдаты часам выказвалі незадавальненьне існуючым парадкам. Для такіх існаваў дысцыплінарны батальён. Там выходзілі салдат галоўным чынам дубамі. Удзень салдат мог атрымаць ад 30 да 130 дубцоў. Білі ўнтрафіцэры ў прысутнасьці усіх салдат батальёну. Хто адсутнічаў атрымліваў за гэта 30 дубцоў. І так штодня. Раніцою, як уся казарма яшчэ спала, у яе ўводзілі дзiesiąтак бара

баншыкаў і пачыналі барабаны. Спалоханыя салдаты падымаліся з нараў, у шмат якіх на ўсё жыццё заставалася ўзрушаная нервовая сістэма. Нездаволенне ў батальёне было вялікае. У лістападзе 1905 г. занялося паўстанне. Зняволеныя — 1000 чалавек кінулі заняткі і высунулі свае патрабаванні. Начальства ня ведала, што рабіць, бо і іншыя часткі гарнізону маглі таксама далучыцца да паўстанцаў. Хутка ў горадзе дэдаваліся пра паўстанне. Тутэйшая „Іскаўская“ арганізацыя ўзяла на сябе кіраванне паўстаннем. Праз 3-4 дні на падмогу мясцоваму гарнізону прыбыла з Менску цэлая пяхотная дывізія — „карная экспедыцыя Арлова“.

Як толькі Менская войска прыбыла, яе адразу ж на вагзале засыпалі прокляццямі. На вагзале быў наладжаны мітынг, на якім вайсковец Кажамякін заклікаў салдат не страляць у паўстанцаў. Агітацыя поспехаў ня мела. Раніцою казармы дысцыплінарнага батальёну былі абкружаны пяхотай і гарматамі. Зняволеным было прапанавана здацца, што яны і зрабілі.

35 чалавек адалі ваеннаму суду. Частка была прысуджана да кары смерці.

Арганізацыя павінна была ўжыць усе захаваныя, каб выратаваць прысуджаных таварышоў. У вострог была перададзена мікстура, у выніку якой зняволеныя пілы захварэлі і іх перавялі ў шпіталь. Усе яны знаходзіліся ў адной палатне і арганізацыя пачала рыхтаваць пабег.

Пару раз спробы не ўдаваліся, але ўрэшце ўдалося ўсыпіць варту. У працягу ўсяго якіх-небудзь 10 хвілін зняволеныя прасвідравалі кватэры і па аднаму спусціліся ўніз. Усяго збегла 12 чалавек. Паліцыя павінна была яшчэ раз пераканацца, што партыя жыве, што арганізацыя працуе.

Пуліхаў напярэдадні пакарання смерцю.

Пачалася лютая рэакцыя. Казакі лёталі па вуліцах гарадоў і мястэчак і няшчадна збівалі ўсякага рабочага, усякага маладога чалавека. Дэдаваліся пра які-небудзь рабочы сход паліцыя бязлітасна распрэўлялася са ўсімі яго ўдзельнікамі. Міністр унутраных спраў генэрал Трэпаў прылажыў сваю трывалую руку да маніфэсту.

— „Куль не шкадаваць, халастых залпаў не даваць“ — быў загад саўтара царскага маніфэсту. Мікалай II, які думаў, што маніфэст верне яму давер, страчанае ў выніку расстрэлу 9 студзеня 1905 г. — памыліўся. Пасля гарадоў узялася вёска. Галодная, беззямельная вёска патрабавала зямлі.

Сялянскае незадоволенне знайшло яркае афармленне на Палачыне ў, так званым, Кадзінскім бунце. У жніво, як у хапе засталіся толькі дзеці, да Янкі Харсеева — селяніна мястэчка Кадзіна — прыехалі стражнікі, зрабілі вобшык і арыштавалі яго сына — Андрэя Харсеева.

Андрэй вёў рэвалюцыйную работу, але па сваёй сялянскай шчырасці дрэнна ўтойваў сваю рэвалюцыйную дзейнасць; ён правёў забастоўку ў мястэчку бунінашага абшарніка Галынскага. Меў вялікі ўплыў на сялян вакольных вёсак і карыстаўся іх симпатый. Паліцыя вырашыла „ўбраць яго“. Яго арыштавалі і няпрыкметна адвезлі ў мястэчка Кадзіна, там звязалі, паклалі ў фурманку, наверх наклалі сена, каб ня было відаць, і паехалі ў горад. Але сястра Андрэя, прыкмеціўшы арышт брата, пабегла ў царкву і ўдарыла ў набат. Бліжэйшыя сяляне кінулі работу і конна пабеглі ў вёску.

Дэдаваліся пра арышт Андрэя, сяляне злосныя на абшарнікаў і стражнікаў, дагналі стражнікаў, забілі іх і вызвалілі Андрэя.

Сяляне да работы не вярнуліся. Узброеныя каламі, сярамі, сякерамі, каменнямі, ланцугамі яны пайшлі на абшарнікаў. Абшарнік ніколі ў сваіх 60 маентках ня жыў, тут кіравалі яго загалчкі, якія з дапамогай сотні стражнікаў здыскваліся з сяляні.

Выпадак з Андрэем быў кропляй, якая перапоўніла меру сялянскай цярплівасці. Сяляне працавалі на абшарніцкіх палех больш чым на сваіх і ніяк не маглі з ім расквітацца. Становішча пагоршылася з тае прычыны, што абшарнік алабраў у сваю карысць усю мястэчковую зямлю. Злосць усе больш нарасталала. І гэтая вялізарная, страшэнная хваля рушылася на свайго спрадвечнага ворага — абшарніка. Пайшлі ўсе прыгнечаныя, бяз розніцы нацыянальнасці, з мястэчка і вёскі. Каб стражнікі не разбегліся, дык гэтак страшэннае мора, што так бурна выйшла з берагоў, бязумоўна знішчыла б іх. Маса была гатовая ісці ў бойку за вызваленне, але ня было на месцы рэвалюцыйнай арганізацыі, якая б кіравала паўстаннем.

З Смяленску, Бранску і іншых гарадоў было перакінута каля 2000 тыс. салдат, стражнікаў і клязкоў, якія люты прыдушлі паўстанне. Цэлымі днямі вазлі натоўпы збітых і звязаных сялян. Шмат каго забілі, паранілі або саслалі на катаргу.

Дараваная „воля“ аздобілася такім чынам крывёю рабочых і сялян. Яшчэ не паспела насельніцтва дэдацца, што азначае констытуцыя пры самаўладдзі, як самаўладдзе само выкрыла яе сутнасць. Маса зразумела, што самаўладдзе ня можа жыць без народнай крыві і пакуль яно існуе народная кроў будзе ліцца струменямі. Крывавы Мікалай мог даць толькі крывавую констытуцыю.

Праз 12 год, пасля перамогі пролетарскай рэвалюцыі і над царызмам і над фабрыкантамі, і абшарнікамі Ленін сказаў: „Бяз генэральнай рэпэтыцыі“ 1905 г. перамога Кастрычнікавай рэвалюцыі 1917 г. была б немажліва“.

Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі ня было б, каб у генэральнай рэпэтыцыі“ 1905 г. рабочыя і сяляне Беларусі не прайшлі крывавы шлях барацьбы з царызмам, з фабрыкантамі і абшарнікамі, з „сваёй“ і „чужой“ буржуазіяй.

Рэвалюцыя 1905 г. была прыдушана, але вопыт гэтай рэвалюцыі застаўся цалкам і быў выкарыстаны ў дні Кастрычніка. Тысячы героічных ахвяр, панесеныя пролетарыятам і сялянствам на ахвярнік рэвалюцыі 1905-1906 гадоў, не загінупі дарма.

Сяўба дала багатыя плады.

СССР, БССР, УССР і іншыя савецкія рэспублікі — лепшы доказ гэтага.

Помнік Гішу Лекерту ў Менску.

Дэманстрацыя ў яўрэйскім мястэчку.

НА ПОДСТУПАК КАСТРЫЧНІКА

Нарыс Г. Ругера

на дарозе да гэтае ўлады стаіць расійскі самаўладны царызм, стаіць рэакцыйнае дваранства ў асобе абшарнікаў, стаіць царскае бюракратычнае чыноўніцтва. І буржуазія ліхаманкава шукае шляхоў (хоць-бы і рэволюцыйных), каб зламаць упорнасьць рэакцыйных дваран, каб прымусіць іх уступіць ёй кіраўнічую ролю ў краіне. Але нават сярод абшарнікаў-дваран няма аднадумца. Яны далёка ня ўсе стаяць цалкам на баку самаўладнага цара. Частка з іх, заражоная новымі ўплывамі, марыць перарабіць свае маёнткі на хлебныя заводы, і ўжо на баку буржуазіі. Яны таксама як купцы, патрабуюць зьмены ў політычным ладзе краіны, атрабуючы капіталістычных рэформ, так неабходных тады на разьвіцьцё вытворчых сіл Расіі.

Рабочая кляса таксама хвалюецца. Таксама патрабуе да сябе больш чалавечых адносін. Па ўсёй Расіі ўспыхваюць забастоўкі, часткаю эканамічнага, часткаю ўжо політычнага характару. Так, напр., у самым канцы 1904 г. ўспыхвае буйная забастоўка на бакінскіх нафтавых промыслах. Рабочыя не абмяжоўваюцца толькі эканамічнаю барацьбою. Яны патрабуюць ад царскага ўраду права сьвяткаваньня Першае мая, свабоды арганізацыі саюзаў, свабоды друку, слова, васьмігадзіннага рабочага дня.

Політычны гарызонт тагачаснае імператарскае Расіі ўсё больш і больш зацягваецца цёмнымі хмарами. Хвалі рэволюцыйнае пагрозыліва бурляць каля самага прастола расійскага цара.

* * *

Дзевятае студзеня 1905 году, так званая крывавая нядзеля, калі ў адказ на маленькіх рабочых прадапомогу загаманілі царскія гарматы ды віноўкі, калі на пляцы Зімяга палацу ў Пецярбурзе палілася рабочая кроў—гэты дзень 9 студзеня 1905 г. быў першым днём рэволюцый, быў сыгнал да пачатку рэволюцыйнага руху на ўсёй Расіі.

Як рабочыя масы ў той час былі рэволюцыйна настроены, паказваюць ужо тая абставіна, што ўсеагульная забастоўка на Пуццлаўскім заводзе выбухнула з-за таго, што адміністрацыя звольніла чатырох рабочых. І гэты ў агульным не першараднае важнасьці факт стаў зачэпкам да спынення ўсяго заводу, да рэволюцыйных успыхаў і дэманстрацый.

Забастовачны рух, пасла падзей 9 студзеня 1905 году ў Пецярбурзе, праносіцца па ўсёй Расіі. У Польшчы і ў Прыбалтыцы забастоўкі набываюць яўна політычны характар. У Варшаве ды ў Рызе адбываюцца ўзброеныя сутычкі рабочых з паліцыяй. На Украіне—масавыя эканамічныя стачкі. У іншых гарадах то там, то тут адбываюцца забастоўкі чыгуначнікаў, рамёзнікаў, хатніх работніц, нават простытутак. Хваля пратэсту захопвае нават такія пласты эксплёатаваных, якія раней і ня думалі пратэставаць супроць эксплёатацыі.

Не маўчыць і буржуазія. Праўда, яна ня прымае ўдзелу ў забастовачным руху. Яна арганізоўвае так званыя банкеты, на якіх яе прадстаўнікі гавораць прамовы, патрабуючы ад цара канстытуцыі, адказнага перад парламентам ураду, дэмакратычных рэформ.

Царскі ўрад пачынае лякацца гэтага ўсеагульнага абурэньня розных пластоў тагачаснае расійскае грамады і ідзе на некаторыя ўступкі. Ён вызначае камісію на чале з сэнатарам Шыдлоўскім на расьсьледваньне падзеі 9 студзеня, каб азначыць ступень вінаватасьці царскіх апычнікаў у гэтым студзеніскім крывапралішчы. Уступаючы наіську рабочых мас, царскі ўрад згаджаецца ўключыць у гэтую камісію і рабочых дэлегатаў. вась характарная дэтал, якая ярка паказвае, як рабочыя сталі больш рэволюцыйна настроены пасля падзей 9 студзеня: у камісію Шыдлоўскага Пецярбурскай фабрыкі ды заводы выбі-

Давайце перанясемся думкаю на чвэртку веку назад, прыпомнім тое, што было да Кастрычнікавае рэволюцыі, што падрыхтавала глебу, каб скінуць уладу цара і капіталістыў у Расіі.

1904 год. На Далёкім Усходзе вайна Расіі з Японіяй. Малады японскі імперыялізм, што ўпаршыню вышаў на сусьветную арэну, паспяхова змагаецца з расійскім імперыялізмам за выхад да мора, за рынкі сыравіны і збыту. Расійская армія, дрэнна ўзброеная, маючы дрэннае забясьпечаньне, маючы шмат вялікіх і маленькіх здраднікаў-церпіць вялікія паражэньні, праігрывае баі адзін за адным.

— Японцаў шапкамі закідаем!—крычалі расійскія шовіністыя, пачынаючы вайну.

Але вышла зусім іншае. Вораг моцны. Ён моцна б'е войска, яго вялікасьці імператра расійскага*. Ён крок за крокам ідзе ўсё наперад ды наперад.

А ўнутры імператарскае Расіі становішча таксама ня вельмі добрае. Цяжкі прамысловы крызіс на шмат пагоршвае і так ужо дрэннае становішча працоўных мас—галоўным чынам бязлітасна заэксплёатаваных рабочых. Сялянства, дзякуючы непасільным падаткам, дзякуючы эксплёатацыі яго абшарнікамі і царскімі чыноўнікамі, бядее, галадуе, пакутуе. У ім нарастае вялікае неадвольства.

Незадаволена становішчам рэчаў і буржуазія як буйная, так і дробная. Рэшткі фэўдальнае сыстэмы, царскае самаўладства, улад буйных аграрыяў-дваран перашкаджаюць разьвіцьцю капіталізму ў Расіі, перашкаджаюць разьвіцьцю яе вытворчых сіл. Буржуазія рвецца да ўлады. Расійская буржуазія, як і буржуазія Захаду, імкнецца стаць на старне кіраваньня. Яна хоча сілкам, у імя сваіх інтарэсаў, заняцца разьвіцьцём вытворчых сіл краіны і эксплёатацыяй працоўных мас расійскай імперыі. Але

СЬМЕХ - СІЛА •

Нарыс

Т. БАРЫСАЎСКАГА

Францускі гісторык Мішле гаварыў, што дз-сяць тысяч артыкулаў ня могуць зрабіць у сьвядомасьці чытача таго, што зробіць адзін малюнак тэле-навітага карыкатурыстага. Сьмех — сапраўды вялікая сіла. Герцэн гаварыў, што „сьмех — рэч не жартаўлівая“. Ён падрабязна тлумачыў: „Прымусіць сьмяяцца з бога Апіса, значыцца рас-стрыгчы яго з сьвяшчэннага сьвету ў звычайныя бугаі“.

Сатырыкі эпохі першай расійскай рэвалюцыі павінны былі ў першую чаргу зьвярнуць увагу менавіта на вярхоўнага кіраўніка — на цара. Цар быў для народу недасяжным, панахнікам божым. „Бог на небе, цар на зямлі“. Карыкатура, гострае слова сатырыка павінны былі паказаць усю слабасьць, мізэрнасьць і нікчэмнасьць цара.

Сьмех — сіла. Пролетар, які з дзяцінства развучыўся плакаць, навучыўся зноў сьмяяцца з сваёй цяжкай працы і няшчаснай долі. Вось гэтыя жарты, кпіны, астрыны — зярняткі гумару і рабачае дасьціпнага сьмеху, сатырыкі і карыкатурысты пачалі выкарыстоўваць у часопісах 1905 году.

Ня лёгкая гэта была праца. Трэба было прыстасавана да лютых умоў цензура, які праглядаў кожны радок, кожную застэжку. Цензураўскі ўлік меў і адзін далажны бок: ён навучыў чытаць паміж радкоў, разумець з паўслова, што яму падказваў пісьменьнік ці мастак. Адзін зьмешчаны ў гэтым сьмеху — некалькіх на такіх чытачоў.

— Дала мая жонка аднаму кніжку пачытаць, пра зьвярэй. Прыходзіць ён і кажа: „Добра тут пра нас напісана!“ — „Як гэта пра вас? Ці хіба вы зьвяры?“ — „Мы не зьвяры, але ж і ў песьнях вась пра зьвяроў ўсё роўна да чыста як пра людзей апавядаецца“. — „Ды што тут на вас падобна?“ — „А вась бачыце, у кніжцы гаворыцца пра перасяленьне жывёл, якіх голад і холад кідае з месца на месца. А вась мы таксама з прычыны голаду перасяляем з месца на месца“.

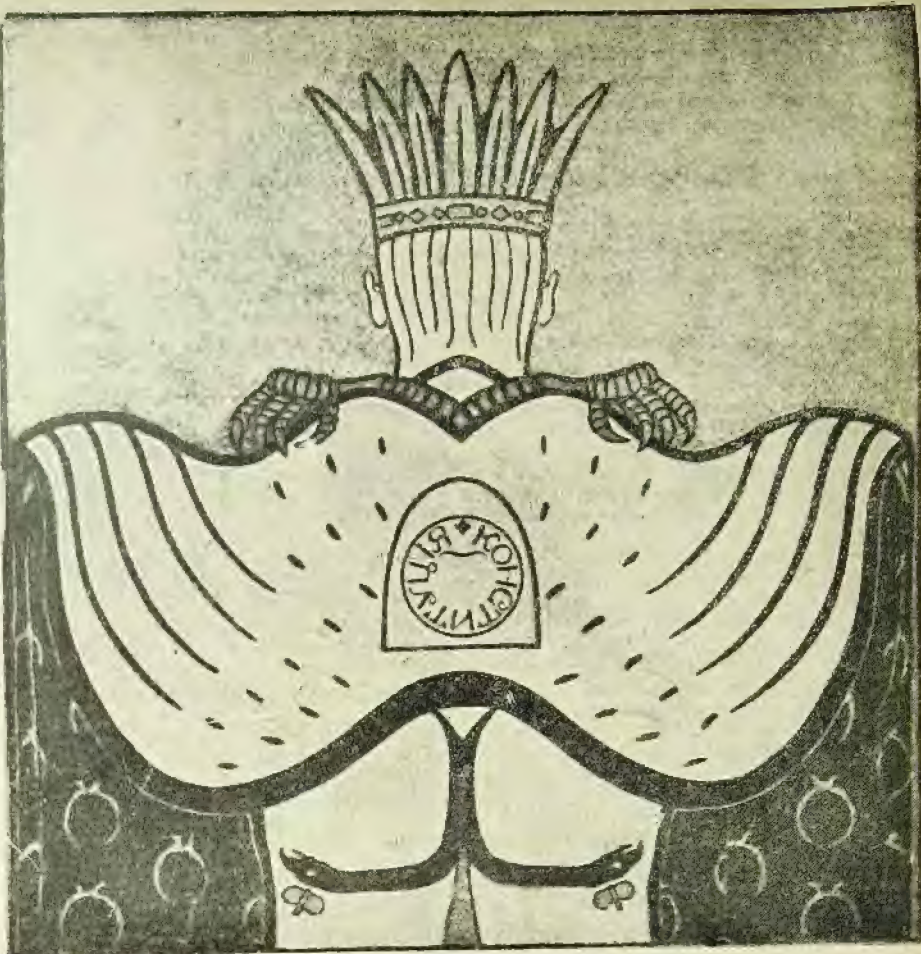
Нявольнікі жадалі быць грамадзянамі. Гэта жаданьне выявілася асабліва яскрава ў студзеньскія дні. Кіруючы бюрократычны Олімп зьявіўся перад масай бяз усякіх шырмаў. Усе ўбачылі, як у гэтым расхвалёным моры плыве гнілы, старэнькі човен з слабенкім і нікчэмным Мікалаем. Тут патрэбны быў мастак, карыкатурыст, які здолеў бы малюнкамі і фарбай паказаць гэтае страшнае ў тым самым гротэскным стылі, са ўсімі характэрнымі рысамі, уласцівымі гэтаму страху.

Пачатак зрабіў сапраўды баявы сатарыстычны часопіс „Зрытель“. Заснаваў яго мастак Арцыбушаў. Цензуры камітэт спачатку думаў, што часопіс будзе займацца толькі літаратурнымі і мастацкімі справамі. Але ўжо праз нейкі час цензор быў вымушаны пісаць, „што часопіс мае палітычныя задачы і прытым у напрамку ня толькі школьным, але і агульным“.

Аднойчы Арцыбушаў прыслаў цензуру застэжку. Тут былі намаляваны толькі ногі. Жаночыя чаравікі. Мужчынскія камашы, боты. Абудак усе больш-менш цывільны. Відаць, што людзі некуды ідуць. Цензор дазволіў.

Праз нейкі час у грудзе іншых малюнкаў была канцоўка. Зноў ногі. На гэты раз боты, змазаныя, грубыя... Дзе-ні-дзе шпory... Зноў дазволіў. Але вась выходзіць нумар „Зрытеля“. Малюнкi пастаўлены паруч. І цензор сам бачыць малюнак нядаўнага армішту дэмастрантаў.

Ці вась такі вылазак: паступае ў цензуру малюнак, які паказвае перакульны здзік. Здаецца, што нічога страшнага. Цензор штэмплюе. Праз нейкі час паступае застэжка: ногі ў ботах. Пара ног. Таксама нічога. Праз нейкі час тлустая, вялікая літара „Г“. Цензор зноў шт мнэлюе. Як-жа ён быў абураны, калі пасля выхаду часопісу гэтыя малюнкi былі скомбінаваны так, што толькі сьляпы мог ня ўбачыць малюнку шыбеніцы.

У той час праводзілася кампанія бойкоту дзяржаўнай думы. У розныя часы цензор атрымлівае малюнак кітайца, пад якім стаіць подпіс „бой“, пасля прыслаў ката з надпісам „Кот“, пасля малюнак будынку дзяржаўнай думы. Усе гэтыя малюнкi былі дазволены, а пастаўлены ў шнур у часопісі можна было адразу прачытаць „бойкот дзяржаўнай думы“.

Цензура лютавала. Дайшло да таго, што аднойчы цензор забараніў усе надасланыя малюнкi. Тады Арцыбушаў даў на першай старонцы паведамленьне, што „па незалежных прычынах усе цалкам падрыхтаваныя малюнкi і віньеткі не маглі зьявіцца“ і выдрукаваў на ўсіх старонках журботную фігуру рэдактара, які гуляе па перакрэсьленых цензораў старонках часопісу.

Часопіс па-свойму таксама даваў хроніку, перадрукоўваючы яе з афіцыйнага „Правіцельскага Вестніка“. Але ў гэтых вытрымках адчуваўся якісьці шкодны для ўраду, тэндэцыйны падбор.

— Начальнік Уфінскай губэрні адчыніў надзвычайны губэрніскі зьмешчаны сход прамовай, што ён сходу дазваляе „іметь суждзеньне“ адносна Вышэйшага ўказу 18 лютага“.

— „У Сборыні ўзаконеній і распаражэньняў правіцельства“ выдруку вана аб тым, што ў шапцы ніжніх чыноў уведзіцца новы ўзор брылю“.

— „У Сборыні ўзаконеній і распаражэньняў правіцельства“ выдрукувана пастанова аб тым, што кадэты дваранскіх кадэцкіх школ павінны несці дзягу з мядзянай бляхай, з арлом і праменістым зьзяньнем“.

Зразу мела, што цензура не магла забараніць падобнага роду перадруку, але грамадзкаясьці даволі яскрава гэтым паказвалася, чым займаецца ўрад у гэты гістарычны час.

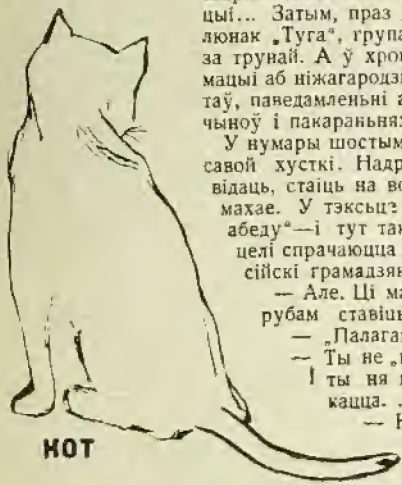
У першыя дні маніфэсту зьявілася багата сатарыстычных часопісаў „Пулемет“, „Сігнал“, „Смелы“, „Жупел“, „Балда“ ды іншыя, якія адразу ўзялі баявы тон. Часопіс „Стрелы“ абвясціў, што часопіс „сатарычны і няшчадны“ і, што супрацоўнікам загадана: патронаў не шкадаваць і халастых стрэлаў не даваць“.

Часопіс „Пулемет“ на ўсю першую старонку зьмясціў маніфэст 17 кастрычніка. Рэдактар правёў сваю руку чырвонай фарбай па маніфэсту і прыпісаў: „К сьму маніфэсту світы яго величества генерал майор Трепов руку прыложил“, а ў тэксце часопісу была зьмешчана „казка пра вясну“. Казка апавядала пра краіну, скваную марозам, і як цар, глядзячы на гэта, шчыра радаваўся і непакоіўся толькі, як-бы зіма не зьявілася ян вясну,

БОЙ

Відаць жандар, а дворнікау і дае ім

КОТ

— Не дазволю. Каб смаркацца, па твай гэоры патрэбна ірад-пісаньне дыркулярнае ці сепаратнае... Мала таго. Ці маеш права выймаць хустку?

адзёнакі якой ўжо зьявіліся ў некаторых частках яго дзяржавы. Губарнатарам загадана было ня пушчаць сюды вясну з-за морскіх краін. А для гэтага ўжыць усякія рэпрэсіі і сячы галовы ўсім, хто адважыцца сказаць, што надыходзіць вясна. Тымчасам цар сасьніў старога, які сказаў яму, што ўся прырода етамілася, акаючы вясну, і што толькі цар можа дазволіць выпусьціць яе на волю. Калі цар прачнуўся, ён паклікаў сваіх дарадцаў Даноса і Неданоса і загадаў, каб усе сустрэлі вясну з хлебам ды сольлю, песьнямі ды скокамі. Але тыя супярэчылі, што ўжо позна. Цар дамагаўся свайго, што ён хоча вясну хоць «куцюю» і куцяя вясна была пададзена «с военнымі положениями, да с еврејскими погромами, да с паганымі казачонкамі, да с чорной сотнею. И по всей земле стоном стои пошел».

Як толькі гэты нумар вышаў з друку, паліцыйныя словы—цэнзура—паведамліла паліцыю справы і рэдактар «Пулемета» Шубеў быў арыштаваны.

Сатырыстычныя часопісы надзвычайна ўдала падабралі матэрыялы і добра вярсталі кожны асобны нумар. Вось № 7 «Зрителя». На першае старонцы малюнак «згляд запаса». Ужо паліцыйскі прыстаў паставіў у шэраг адпаведныя інструкцыі. Слоў ніякіх, але па тварах відаць якога характару гэтыя інструкцыі... Затым, праз дзьве старонкі вялікі малюнак «Туга», група жанчын у жалобе ідуць за трунай. А ў хроніцы падрабязныя інфармацыі аб ніжагародскім зьбіеньні дэмонстрантаў, паведамленьні аб забойстве паліцыйскіх чыноў і пакараньнях.

У нумары шостым зьяўляецца малюнак насавай хусткі. Надругой староні—чалавек, відаць, стаіць на вокзалі і камусьці хусткай махае. У гэтым—апавяданьне «пасья абеду»—і тут таксама хустка. Два прыяцелі спрачаюцца аб тым, ці мае права расійскі грамадзянін смаркацца.

— Але ці маеш права смаркацца? — рубам ставіць пытаньне прыяцель.

— Палагаю! — адказвае другі.

— Ты не «палагай», а «ответствуй».

— Ты ня маеш ніякага права смаркацца.

— Калі ў прысутнасьці асоб чацьвертае класы...

— Усёроўна.

— Дазволь, дазволь...

— Якую хустку?

— Каб смаркацца... Насавую.

— Палагаю, што гэта таксама залежыць ад асобы...

— Глухота. Ня маеш права нават хустку выймаць. Дзе дыркуляр? Дзе гэта твае права? Не забаронена? А дазволена?

Чытач дзівіцца, у чым справа. Праз некалькі старонак, у хроніцы мы знаходзім паведамленьне, узятае з строга-афіцыйнага матэрыялу. Тут гаварылася аб тым, што калі статс-сакратар Пабеданосіца выйджаў з Царскага Сяла, была на вакзалі арыштавана адна асоба з хусткаю ў руках, якую западазравалі, што яна рыхтуе замах на міністра. Як аказалася, гэты грамадзянін спатыкаў снаю сям'ю.

Трэпава надзвычайна абурьва казка пра сыяную і глухую, якая рантам пачала бачыць і гаварыць. Яе першымі і апошнімі словамі былі:

— «Пудоўны гураган, які заглушае мае слабенькія словы! Як пудоўна ўсё бачыць і пра ўсё гаварыць. Рыкай-жа, гураган! Няхай усе сыяная пачнуць бачыць і нямыя няхай загавораць».

Цэлая старонка адведзена пад малюнак, увесё заліты чырвоным, які паказвае мора з чорным слізэтам вялікага браняносеца на пернім пляні і слізэтамі фабрык і Ісакіўскага сабору на заднім пляні. Подпіс тлумачыць, што гэта адбываецца а ў краіне, дзе ўсходзіць сонца, а поруч, на папярэдняй старонцы, тлумачыцца больш падрабязна, у якой гэта краіне і якое маецца на ўвазе сонца... Тут-жа даюцца вынікі—колькі каштавала гісторыя з «Палежкіным».

— Сам браняносец—12 мільёнаў, страты ў Адэсе—50 мільёнаў, сору на 500 мільёнаў. Усяго 562 мільёны».

У хроніцы: «Тыфіліс. 21-га чэрвеня. Крамы зачынены. У горалдзе спакойна, па начох паставя гаралавыя ахоўваюцца салдатамі». А далей пра забастоўкі ў Батуме, Вабруйску, Беластоку, Варшаве, Менску, Воршы і г. д.

Прыядаем некалькі прыкладаў з матэрыялу, даволі выразна накіраванага па царскім адрасе. Адбываецца размова ў музэальнай краме.

— Ці сьць у вас грамафоны фірмы «Манарх»?

— Выбачайце. «Манарху» ня маем.

— Чаму ж?

— Нада-ж ужо храпуць і зусім нятрывалыя. Дрэнная фірма. Ці вась загадка—выразны закід па адрасу царыцы.

— Дзьве сучкі—заморскія штучкі, за морам—цана ім грош, а ў нас голымі рукамі ня возьмеш».

Часопіс «Буревал» вельмі ўдала выкарыстоўваў брошуру нейкага Раманава «Паўкі і мухі», забароненую паліцыяй.

«Выдрукаваная без дазволу цэнзуры, — піша часопіс, — брошура «Паўкі і мухі» ўносіць атруту сярод насельніцтва нашага царства. Абуджаючы адну частку насельніцтва Расійскай імперыі (мухі) супроць другой (паўкоў) няхабы аўтар зусім забываецца пра тое, што сама прырода ўстанавіла розніцу паміж блакітна і чорнай крывёй, і наогул паміж класамі насельніцтва... Цікава толькі ведаць, чым сябе лічаць паны Раманава і іх зграя—паўкамі ці мухамі?»

Вялікую сэнасыю зрабіў ліст у рэдакцыю, зьмешчаны ў «Зрителе».

— М. Г. І ў вячэрнім нумары газэты «Русь» пісалася пра нейкага маленькага карэйца Мікалая Раманава. Дазвольце высьветліць, што гэта за маленькі Мікалай Раманаў: ці не самазванец ён? Гэтае пытаньне трэба высьветліць, каб ня выклікаць нежаданых размоў, тым больш, што ў «Русі» пішуць, што маленькі Мікалай ужо арыштаваны».

Пад гэтым лістом подпіс «абесінен Васіль Гогенцолерн».

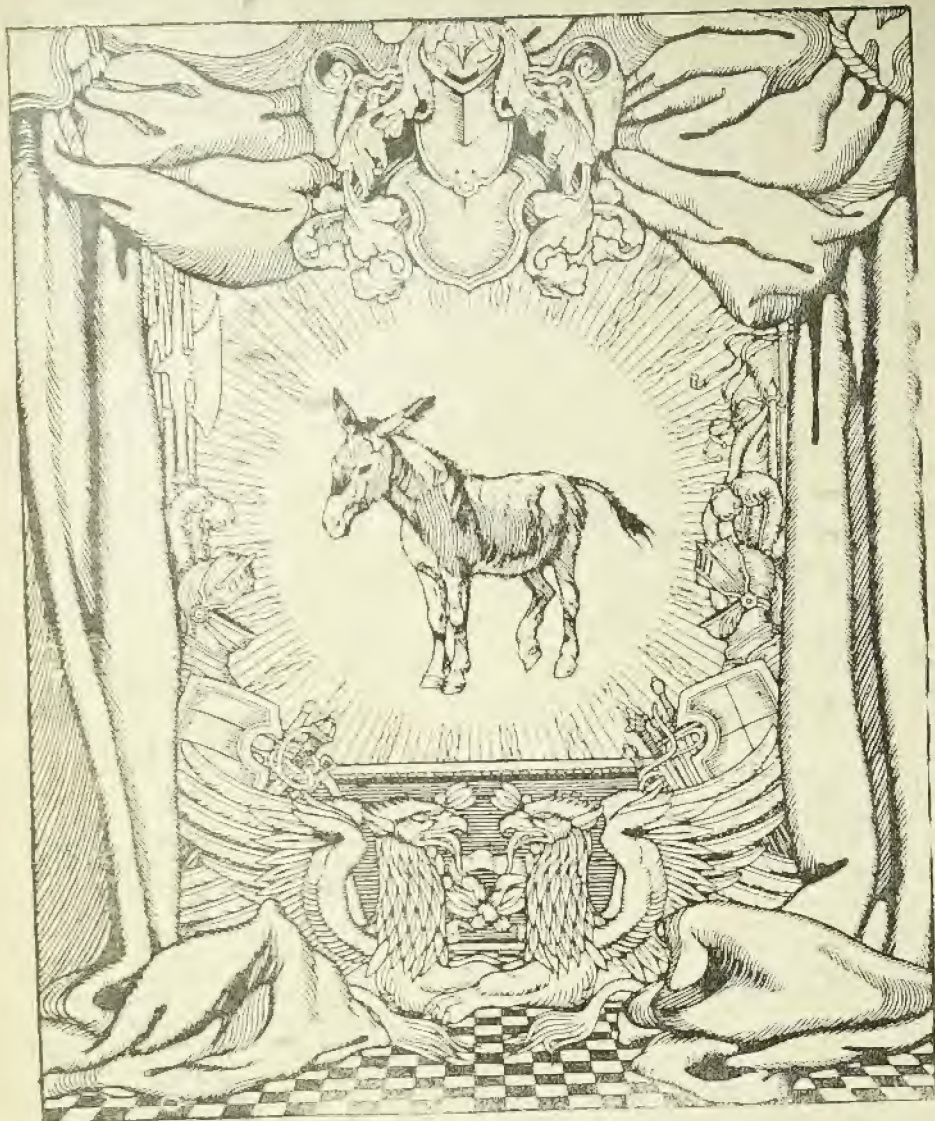
І Мікалай, і Раманаў, і корэец, і маленькі, і Гогенцолерн, здавалася, што ўсё гаварылася «пра нашага» — пра цара. Здавалася, што на гэты раз Арыбушаў папаўся сур'ёзна ў лапы паліцыі.

Як-жа зьдзівіліся і суд, і цэнзар, калі Арыбушаў у суд прыягнаў жывога маленькага карэйца, які па ўсіх дакументах быў сапраўды і Мікалаем і Раманавым.

У адной казцы ў часопісе «Жупел» апавядаецца, як цар Берандэй на абедзе сказаў сваім міністрам: «Не магу я гэты крупнік есьці, калі частка народу майго памірае з голаду».

ДЗЯРЖАЎНАЯ ДУМА.

Міністри адразу паслазі гэты царскі крупнік у галодныя губерні, а для цара загадалі засмажыць барана.

Часопіс „Зарэ-о“ у першым нумары за 1906 год друкуе настунную турэцкую казку. Спытаў аднойчы падышах турэцкага візіра:

- Якой сьмерцю памер твой дзярэднік?
- Яго забілі, — адказаў візір
- А яго папярэднік?
- Яго таксама забілі.
- Як-жа ты не баішся кіраваць міністэрствам? — спытаўся падышах.
- Валікі візір крыху памілаваў і спытаў:
- Кажы мне Вялікі Падышах як памер дзед твой?
- Яго разарвала знарадам.
- А твой прадзед?
- Атруціўся.
- Як-жа ты не баішся на троне сядзець?

— Акуль ты ведаеш, што я не баюся, — адказаў Падышах.

Мікалай, як яшчэ маленькі быў наведваў Японію і там неяк выпадкова гарадавы вышэй яго кіем па галаве. У Мікалая ад гэтага сеў на галаве гуз, ускочыла „шышка“. Гэты гуз карыкатурыстыя эксплятавалі як мага. Варта было намаляваць кірпатага хлопчыка, на тонкіх архітычных ножках, з вялікай га-

лоўкай і гузам на ей, як кожны адрэзу пазнаваў Мікалая. З прычыны тэлеграфнай забастоўкі была такая віньетка: тэлеграфныя слупы і з іх зьвісаюць правады. Хлопчык стаіць смоча палец і жаласьліва па-дурному глядзіць на слупы, а на лобе няўхільны гуз.

Расказвалі такія анекдоты: цягне гарадавы ў вучастак аднаго чалавека, які на вуліцы ў голас ча кагосьці крыкнуў „дурак“.

— Што ты, — пратэставаў арыштаваны, — ці мала гэта я пра каго.

— Добра, калі „дурак“, — значыцца пра нашага.

Гэтаксама ўспрымалі і пра асла. Аднойчы мастак узяў рамку надзвычайна распаўсюджанага у той час партрэта Мікалая, пакінуў усю рамку, а заместа партрэта устаіў асла. Тут ўжо ніякіх тлумачэньняў ня трэба было.

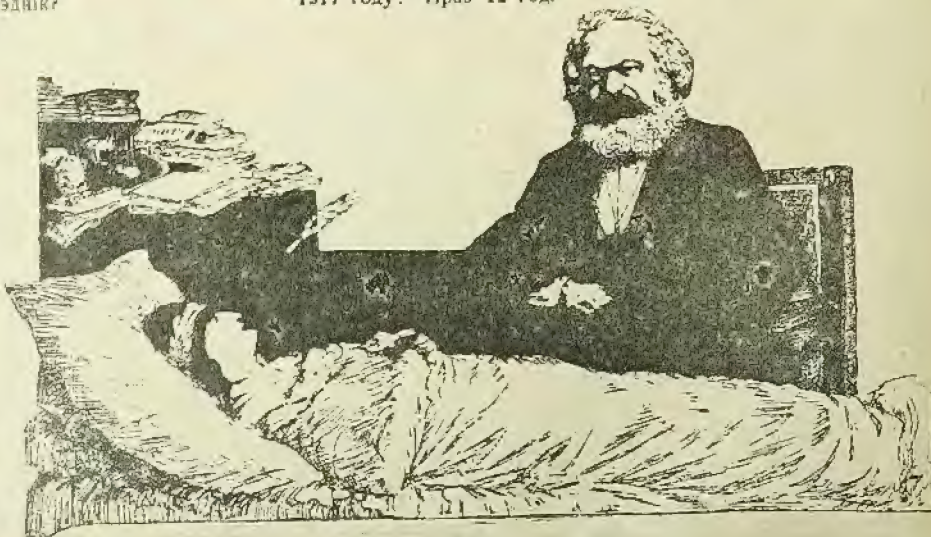
Да рабочых прыстаўлены жандары па два на аднаго. На другім малюнку рабочыя вывозяць Мікалая на тачцы.

„Спачатку заспакаеньне, а потым рэформы“, — гэты славуты сказ ілюстраваўся паказам заспакоенай Масквы ў бязбразным моры крыві. Мастак Бродзкі, даў цэлы рад малюнкаў, якія паказваюць усё большае наступленьне рэакцыі. Вось яго висенні дзеі: „на небу ходзяць хмаркі цяжкія“, у форме трунаў... Вось сьмерць, стомленая ад цяжкай работы села адпачыць на грудзе мершвякоў. Вось могілкі, на якіх ляжаць усе пахованыя „свабоды“.

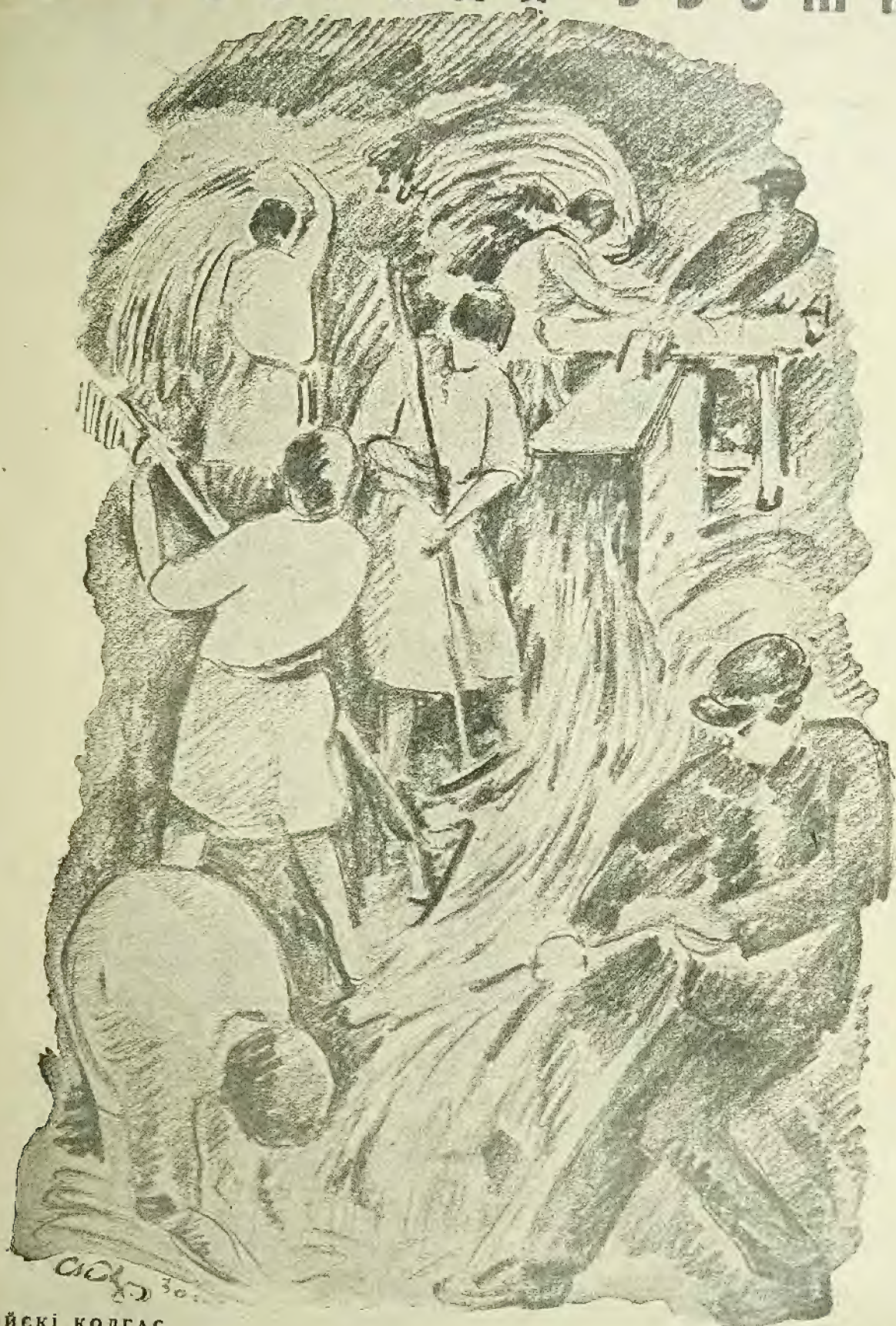
Вельмі не спадабаўся начальству малюнак, на якім быў паказаны Пуршышкевіч, стоячы перад вітрынай магазіну з гальштукамі. У вусны Пуршышкевіча ўкладзены словы, якія вымагалі зачынення магазіну за крамолу. Тут намякалася на славутую аравому кадэта Родзічэва, дзе той зусім нядзусэнсоўна гаварыў адносна шыбеніцы і вяртоўкі назваў „гальштукам“.

Але ўсё вышэй узнімала галаву рэакцыя. Выходзіла на сцэну чорная сотня. Чорная ноч рэакцыі ахапіла краіну. Здавалася, што ўсяму канец.

што рэвалюцыя прыдушана, што рэвалюцыя больш ня будзе. Гэта тады часопіс „Дикарь“ зьмясціў малюнак хворай жанчыны (Расія), каля ложка Карла Маркса, а ўнізе спакойны надпіс: „Доктар. Хвароба разьвіваецца нармальна. Падыходзіць крызіс“. Гэты крызіс прышоў у лютаўскія кастрычнікавыя дні 1917 году. Праз 12 год.

ЗА ЁБОРКАЙ ЗБОЖЖА

ЯЎРЭЙСКІ КОЛГАС

Малюнак Каўроўскага

БЕЗЬЛІЧ чырвоных абозаў па ўсёй краіне. З усіх вёсак і раёнаў да чыгуначных станцый і збожжавых складаў ідуць чырвоныя абозы. Гэта новая вёска выконвае свой абавязак перад пролетарскай дзяржавай.

У крывавым змаганні нараджаецца гэтая новая вёска. Стары сьвет упарта змагаецца за свае пазіцыі. Кожны крок, кожны новы колгас бярэцца з бою. Ня лёгка новае будаваць, — апавядаюць сялянне, што прыехалі з Новаселькаў чырвоным абозам на пляч Волі.

— Летась, увосень, у нас старога забілі. Кулакі забілі. Яны хапелі ў сельсавет прабрацца. Супроць іх ніхто не адважыўся выступіць. Баяліся выкрываць. А стары ня спужаўся. І выкрыў. Іх, зразумела, у сельсавет ня выбралі. А стары, не дачакаўшыся канца сходу, да хаты пашоў. Яны ўспомнілі — дзе стары? Няма старога. Паехалі за ім, і тут каля хутара дагналі. Яны, зразумела, не пачалі, яго лаяць. Наадварот. Мы, — кажуць, — на цябе ня здзем, што нас праваліў. Ну, — кажуць, што было, дык было. Мы на цябе злосьці ня маем: заходзь да нас у госьці, паірымся. Стары зашоў да іх. Чаму-ж не? Яны яму шклянку гарэлкі наліваюць. Стары выпіў. Яны яму зноў шклянку гарэлкі даюць. Пі, стары бачыць, што яны хочуць спайць яго. Не... На гэта ён ня пойдзе. Пакуль таілі ілі ён паволі ды пайшоў пачаў з хаты выбірацца і шляхам да сябе да дому пайшоў. І ця раптам схавіліся, — дзе стары? Ну, тут яны пра ўсякую асьцярожнасць забыліся: запрэлі каня, ды за ім. Людзі бачылі, як яны сьпішаліся. А стары, зразумела, далёка адысьці не паспеў. Куды яму? Вось на гэтым самым шляху яны і дагналі яго. У іх сякера з сабою была. Потым над ім суд быў. Яны нават не каваліся. Казалі на судзе, што п'яныя былі нічога ня памяць. Плакалі, каляліся. Абодвум — вышэйшая межа.

Ды ня толькі ў адных Новаселькаўцаў гэтак было.

У холад і ў жар вёска кідала. Баламуціла, трывожыла, узьнімала. І пайшлі ў колгасы. У колектыў пайшлі, каб супольна змагацца супроць кулака, супольна сеяць ды ўраджаі здымашь. І ў выніку — першы колгасны ўраджай.

Пайшоў хлеб. Хлеб колгасны, хлеб савгасны, хлеб колектыўны.

Пашоў хлеб, які сеялі супольна, які здымалі супольна і які ўзмацняў будзе падмурак новай сацыялістычнай грамады.

— Разумею, што кожны цэнтар хлеба ў дзяржаўных засеках, — гэта новы магутны удар па кулацкіх галовах, па шкодні ах, па ворагах нашага новага жыцця, па опартуністых, па нацыяналістах-дэмократах.

Ідуць абозы комсамольскія, мопраўскія, жаночыя, ударныя, кастрычнікавыя, чырвонаармейскія... Ідуць, ідуць. Хлеб ідзе.

— Надоечы ў нас, у Шаціках, сход быў. Цяжка нашага селяніна падняць. Плян нарыхтовак мы ня выканалі, плян нарыхтовак бульбы ня выканалі, кантрактацыя малака куляе.

Г АРАЦЬБА ЗА Х

ХЛЕБ І ДЗЕ

— Сход бурны быў. Вёска багата запавячала ў дзяржаву. А мы глянь, як за дабро плоцім.

— Несьвядомасьць, ці што?

— Мо' і несьвядомы народ. Вось бачыш: запавячаў дык сьвядомасьці хапіла. Тут контра пейкая сярод нас забралася. Хутарскія і на гэты дзень усё супроць ды супроць. Тут гэта, каб мы ўсе сьцяной колектыўнай на іх, — вядома перамога наша была.

Вось і мітыгуем, спрачаемся. А плян ён з месца. А тут глянь, бабы на мужыкоў націскаюць.

— На нашым дэлеган-кім сходзе мы ня хочам ззаду другіх быць. Абоз! Таму і сход такі ўжо надзвычайна бурлівы. Бабы свайго дамагаюцца.

— Мы, кажуць, ня менш вашага і ў сяўбу і ў жніўе працавалі. Маём права на свой уласны абоз.

— Павязуць заўтра. Трыццаць восьм фурманак выедуць. Пудоу з трыста павязуць. А там і комсамольны абоз падрыхтуюць.

А такіх Шацікаў багата.

— Чаго, кажуць, сьляшца, мы плян выканам. Яшчэ часу хопіць. Вось тут і тлумач кожнаму, што бульбу да замаразкаў трэба перанезьці да прамысловых цэнтраў, што хлеб трэба да бездарожжа да чыгункі падвезьці.

У гэтай справе багата дапамагае сацыялістычнае спадарніцтва, ударніцтва, сустрэчныя промфінпланы, грамадзкія буксіры. Усё гэта, у значнай меры, забяспечвае бальшавіцкія тэмпы збожжавых нарыхтовак. Але гэтыя методы ўжываюць не ў патрэбнай меры. Крывая нарыхтовак ад пашчэненкі да пашчэненкі вельмі марудна палымецца ўгору. Месячныя заданьні выконваюцца вельмі нездавальняюча.

ХЛЕБ—БАРАЦЬБА ЗА СОЦЫЯЛІЗМ!

Карэньні прарываў трэба шукаць перш за ўсё ў тым, што ў шэрагу раёнаў паслаблена барацьба з кулаком. У шмат якіх раёнах кулак зусім ня вызначаны цвёрдымі заданьмі і ў гэтых раёнах кулак яшчэ не зацікавіў аніводнага хале збожжа. Багата тэ, зусім не правяралі, яа кулак і далі збожжа, да іх не прыстасоўвалі адпаведна паставу аб ужыванні шмат-кратнага штрафавання.

Гэта і ёсьць махравы опартунізм на практыцы, з якім трэба весці сьмае жорсткае бязьлітаснае змаганьне.

Кулак добра выкарыстоўвае нашы слабасьці. На млынох вялікая чарга кулацкіх і заможных фурманак збожжа. Перамо-лятае кулацкае збожжа замест дзяржаўных складаў трапляе на рынак, дзе прадаецца па спекуляцыйных цэнах.

Кулак вядзе шалёную кампанію супроць выкананьня пляну нарыхтоўак. Беднота ня ўцягнута ў справу па выяўленьню кулацка-заможных гаспадарак, каб даць ім цвёрдыя заданьні.

Магутым націскам трэба зламаць кулацкае супраціўленьне. Хлеб навінен найсьці, хлеб пойдзе.

Хлеб ідзе, але мала. Тэмпаў ня нааць.

Тэмпы, тэмпы і хлеб пойдзе, бо ён ужо ідзе.

Янка БОБРЭЎІК

АКВІТАЯ ВОСЕНЬ

Аквітая восень такая —
Сьпелы антон... кі яблык...
Краіна, глядзі, дарагая!
Рукі ў працы ня слабінуць.
Кажуць, в... —
пара адцвітаньня,
а мне хоча... —
жыць, расьвітаць,
Ня ростані жду,
а спатку вьня,
не старое, а
юнасьць вітаць.
Не бяда, што і воблак і ў небе —
Спахмурнее восеньскі дзень...
Чую пах
умалотнага хлеба...
Малатарні
пагрымае дзесь...
Мо, таму,
што радзіўся ўвосень,
Як казалі
мне маці калісь,
люблю залацістыя косы,
ураджай
савецкай зямлі.
Аквітая восень такая —
Сьпелы, антонаўскі яблык...
Краіна, глядзі, дарагая!
Рукі ў працы ня слабінуць

БАРАЦЬБА

ЗА ХЛЕБ

„Здаецца, што гэта барацьба толькі за хлеб, а сапраўды гэта барацьба за социялізм“ (Ленін, т. XV, стар. 315).

У кожнай рэвалюцыі хлеб—адзін з найбольш важных вучасткаў класовай барацьбы. У часе вялікай французскай рэвалюцыі рэакцыянеры арганізавалі і арганізавалі сялян не падвозіць хлеб у рэвалюцыйныя цэнтры. Парыжская комуна 1871 году значна пакутвала ад хлебнай бласкады. У грамадзянскую вайну 1918—21 гадоў белагвардзейцы і кулакі палілі хлебныя склады і паватцельны маршрутныя цягнікі, каб аслабіць моц свайго класавога ворагу—рабочае класы. У момант найвышэйшага ўздыму ў 1923 годзе ў Нямеччыне кулацкая Прусія і фашысцкая Баварыя арганізавалі хлебную блкаду рэвалюцыйнай Турынгіі.

Хлеб заўсёды быў і застаецца магутнай зброяй класовай барацьбы. У адказ на рост социялістычнага будаўніцтва, у адказ на наступленне социялістычных элементаў гаспадаркі на прыватна-капіталістычныя элементы, кулацтва ў СССР арганізавала ў 1928—1929 годзе хлебную забастоўку. Кулацтва меркавала гэтым самым прымусіць рабочую класу і яе кіраўніка—комуністычную партыю—адмовіцца ад перабудовы нашае краіны на социялістычны лад.

Барацьба за хлеб у нас мае асабліва востры характар. Усе капіталістычныя элементы краіны, і ў першую чаргу кулацтва, на працягу ўсіх год Кастрычніскай рэвалюцыі вядуць атакі супроць збожжавых загатоўак. У грамадзянскую вайну барацьба за хлеб была асноўнай умовай перамогі Кастрычніскай рэвалюцыі. З пераходам да НЭП у барацьбу за хлеб прымае толькі іншыя формы. У першыя гады НЭП у барацьбу за хлеб мела форму барацьбы прыватных гандляроў і кулакоў супроць рэгуляванняй рабочай дзяржавы рынку наогул і ў першую чаргу хлебнага. Барацьба-ж вакол хлеба ў апошнія гады ператварылася ў барацьбу супроць социялістычнага будаўніцтва ў краіне.

„Вольны“ дэвалюцыйны рынак пераджаў капіталізм. Тое самае было-б у савецкай краіне, калі-б дзяржава ня вырашыла задачу адпарадкавання свайм дырэктывам усяго таваразвароту і ў першую чаргу гандлю хлебам. Калі-б дзяржава не аўладала хлебным рынкам, кулакі і спекулянты дыктавалі-б свае цэны рынку і пролетарскаму гораду. А гэта значыць, што краіну яны-б павялічвалі назад да капіталізму. Дзяржаўнае аўладанне рынкам адбывалася паступова. Штогод узрасла колькасць хлеба, які нарыхтаваны дзяржавай і, такім чынам, пролетарскі горад атрымліваў хлеб па дзяржаўных цэнах.

Без дзяржаўнага рэгулявання хлебныя цэны хістаюцца. Пры багатым ураджай цэны падаюць. Пры дрэнным—яны рэзка падносяцца. Апсаша таго, цэны вясной вышэйшыя, чым у восень. У першым і ў другім выпадку церпяць сялянская бедната. Калі, нават, пры добрым ураджай яна мае крыху хлеба для продажу, дык усёроўна вымушана гэты хлеб прадаваць увосень па нізкіх цэнах. Пры дрэнным ураджай бедната ўвесь год купляе хлеб у кулака па высокіх цэнах. Ад хістанняў цэн на хлеб пакутае таксама і сярэднік. Прыбытак-жа мае толькі кулак. Такім чынам, ад дзяржаўнага рэгулявання хлебам застаецца ў выйгрышу ня толькі рабочы, але і вясковая бедната і сярэднік.

Кулак з асаблівай упартасцю выступаў супроць дзяржаўных нарыхтовак збожжа. Кулак затрымліваў свой хлеб, ён не жадаў прадаваць яго пролетарскай дзяржаве. Адсюль вынік—змяншэнне колькасці загатоўак збожжа прымала такія катастрофічныя пэрыяды, што зьяўлялася перашкодам для развіцця ўсёе народнае гаспадаркі. Вясковае кулацтва разам з гарадскім спекулянтам імкнулася сарваць хлебнарыхтоўкі і дзяржаўную політыку цэн.

Партыя адказала на кулацкія атакі мобілізацыяй сваіх сіл, абaperлася на вясковую беднату і надзвычайнымі мерамі супроць кулака дамаглася пералому ў ходзе нарыхтовак збожжа. У выніку была нарыхтована колькасць хлеба, патрэбная для забеспячэння спажывецкіх раёнаў, Чырвонай арміі нармальнай работы прамысловасці. Удалося ўнікнуць перарастання хлебных недахопаў у агульнагаспадарчы крызіс. Яшчэ больш востры характар прынялі хлебнарыхтоўкі ў 1928—1929 годзе. У паўднёвых раёнах Саюзу быў неўраджай. Больш 4 мільёнаў гектараў азімай пшаніцы загінула на Украіне. Кулакі і спекулянты ўлічылі нашыя цяжкасці. У сваёй барацьбе супроць дзяржаўных цэн на хлеб кулакі выкарыстоўвалі ўсе нашыя драбнейшыя недахопы і памылкі. Наш апарат займаўся нарых-

Шупам прабуюць якасць пшаніцы, прывезенай на элеватар.

Трактары на палёх савгасу „Гігант“.

тоўкамі збожжа ў парадку самацэку. Увосень, калі хлеб у вялікай колькасці паступае ад малазаможнага насельніцтва вёскі, нарыхтоўчы апарат займаўся толькі прыёмкай. Нарыхтоўчы апарат ня выўчыў сялянскія гаспадаркі і апынуўся перад вялікімі цяжкасцямі, калі кулак адмовіўся прадаваць хлеб

пролетарської дзяржавы. Дзяржаўныя і коопэрацыйныя нарыхтоўчыя органы, замест таго, каб апіраючыся на бядняцка-серадняцкую грамадзкасць, арганізавалі сялян для продажу хлеба, — заняліся конкурэнцыйнай. Гэта стварала ў сялян няўпэўненасць ці здолее дзяржава да канца вытрымаць свае цэны на хлеб, а таму кулаку часта і ўдавалася пераконваць сярэдняка ўстрымацца з продажам хлеба дзяржаве.

Вясною 1929 году мы ўжо не маглі нормальна забяспечыць гарады хлебам. У новых хлебных перашкодах выявіўся сапраўдны твар правай опозыцыі ў партыі. Замест барацьбы і перамогі над гэтымі часовымі перашкодамі, опозыцыянеры запрапанавалі імпо тавары хлеб.

Пайсці па лініі правай опозыцыі — азначала капітуляваць перад кулаком. З гаспадарчага боку гэта азначала дадатковае выдаткаванне валюты. З політычнага боку гэта азначала скарачэнне тэмпаў індустрыялізацыі, адмаўленьня ад падвозу абсталявання для фабрык і заводаў.

Партыя пайшла па другім шляху. Партыя зноў мобілізавала свае сілы, абаверлася на бядняцка-серадняцкія сілы вёскі і пры іх дапамозе зламала супраціўленне кулака і забяспечыла рабочыя раёны, армію і буйныя цэнтры хлебам. Партыя здолела ня толькі вырашыць збожжавую праблему на бліжэйшы год, але стварыць вялізарны пералом у развіцці сельскай гаспадаркі нашай краіны.

Гэты пералом заключаецца ў тым, што за апошнія два гады колькасць колгаснікаў павялічылася прыкладна ў 20 раз, што калектывізаваны больш чвэрці ўсіх сялянскіх гаспадарак Саюзу ССР.

Усвясветна-гістарычнае значэнне гэтага пералому вельмі вялікае. Гэты пералом азначае, што сярэдняя маса сьледам за беднатою зразумела перавагу буйнай калектывізацыі гаспадаркі і павярнула на новы сацыялістычны шлях. Гэты пералом азначае, што на падставе разгортвання калектывізацыі партыя здолела перайсці да знішчэння, да ліквідацыі кулацтва як класы.

Чаму-ж адбыўся гэты пералом? Ён адбыўся ў выніку хуткага росту буйнай сацыялістычнай прамысловасці, якая зьяўляецца крыніцай перабудовы сельскай гаспадаркі на рэікі калектывізацыі. Ён зьявіўся ў выніку нашых вялікіх дасягненняў у справе коопэравання сялянства, арганізацыі машына-трактарных станцый і развіцця саўгасаў. Гэты пералом быў вынікам нашых рашучага наступлення на кулацтва, вынікам перамогі хлебнай „забастоўкі“, арганізаванай кулацтвам.

Якія практычныя вынікі ўжо сёлета даў пералом?

Колгасы здолелі ня толькі цалкам запоўніць скарачаную засеўную плошчу кулака, але і значна пашырыць агульную плошчу засеваў у параўнанні з мінулым годам. Упяршыню мы маем сёлета пад збожжавымі культурамі больш засеўнай плошчы, чым да вайны. Колгасы паказалі вялізарную перавагу буйнай вытворчасці, ня глядзячы на тое, што коньмі і інвентаром яны былі забяспечаны ня лепш вакольных сялянскіх гаспадарак. Надвор'е спрыяла ўраджаю. Але ня толькі гэтым тлумачыцца сёлетні добры ўраджай. Гэта відавочна з таго, што ў саўгасах ураджай павысіўся супроць леташняга на 23%, у колгасах на 26%, а ў індывідуальных гаспадарках толькі на 5-6%. Значыцца, у павышэнні ўраджайнасці яскрава сказаліся вялізарныя перавагі калектывізацыі вытворчасці над індывідуальнай.

Сёлетні ўраджай — першы колгасны ўраджай, бо ўпяршыню сёлета колгасы разам з саўгасамі дадунь нам асноўную частку таварнага хлеба. Гэта замест таго, што ў мінулыя гады хлеб у пераважнай сваёй колькасці паступаў ад індывідуальных гаспадарак. Адсюль зразумела, чым розняцца сёлетні нарыхтоўкі ад нарыхтовак мінулых год. Каб раней асноўная частка хлеба паступала ад індывідуальных гаспадарак, дык сёлета саўгасы і колгасы павінны даць 60% таварнага хлеба.

Гэтыя поспехі ў сацыялістычнай перабудове сельскай гаспадаркі ўжо выявіліся на хлебанарыхтоўках ліпеня — жніўня гэтага году. За першыя паўтара месяцы нарыхтовак толькі і колгасы і машына-трактарныя станцыі далі столькі хлеба, колькі летась за гэты час далі ўсе сельскія гаспадаркі разам узятая. Аднак, ня глядзячы на ўсе гэтыя спрыяючыя ўмовы хлеба, нарыхтоўчая работа разгортваецца накуль што зусім не здавальняюча.

Чым гэта тлумачыцца? Нездавальняючы ход збожжавых нарыхтовак тлумачыцца толькі слабасцю работы нашых нарыхтоўчых, мясцовых партыйных коопэрацыйных і іншых арганізацый. Яны яшчэ ня здолелі разгарнуць належную масавую арганізацыйную і растлумачальную работу. Тлумачыцца гэта і тым, што многія, калі бачылі вялізарныя поспехі сябу, лічылі, што хлеб сам прыдзе на нарыхтоўчыя пункты, заганяючы яго ня трэба.

Зразумела, што наяўныя спрыяючыя ўмовы ствараюць поўную мажлівасць паспяховага выканання пляну хлебанарыхтовак.

Савгас „Гігант“ гатовы да новых баёў за сацыялізм. „Гігант“ — першы разгарнуў баі за буйнае сацыялістычнае земляробства. Сьледам за ім вырасталі дзесяткі і сотні новых савгасаў, якія вучыліся на яго вопыце і практыцы. На здымку: Элеватар савгасу „Гігант“.

Новыя дамы пад кватэры для рабочых савгасу „Гігант“.

Трактары ўвозяць з поля камбайнам абмалочаную пшаніцу.

Але людзі, якія хварэюць „надзеямі на самацек“, забываюць, што для таго, каб маглі выжыць, зрабілася сапраўднасцю, трэба не сядзець, складаючы рукі, а разгарнуць энэргічную бальшавіцкую работу па арганізацыі нарыхтовак збожжа.

Ня можна не дэцэншаваць гэтых перашкод, якія стаяць перад намі на шляху нашых хлебнарыхтоўчага пляну. Толькі правыя опартуністы, якія фактычна з'яўляюцца агентамі кулацтва ў асяродку партыі, могуць „ня баяцца“ лютага супраціўлення класавога ворагу хлебнарыхтоўкам. Толькі палітычна сьляпыя людзі могуць думаць, што кулак ужо ніякай небяспечкай не з'яўляецца. Яшчэ ў пастанове ад 26 ліпеня 1930 году ЦК УсеКП ізіраваў аб тым, што „ня глядзячы на нічога асаблівае кулацтва ў выніку поспехаў калектывізацыі і палітыкі ліквідацыі кулацтва як класы, кулак усё яшчэ захавваў значную сілу ў шэрагу раёнаў, у асаблівасці ў раёнах з нізкім працэнтам калектывізацыі“.

Нашыя класавыя ворагі—кулацтва, спекулянты і антысавецкія элементы разгортваюць ліхаманкавую, шырокую шкодніцкую работу, накіраваную на зрыў нарыхтовак. Мы мелі в наадкі падпаду колгаснага ўраджэня. Кулакі распаўсюджваюць усякія контррэвалюцыйныя чуткі. Кулакі прабуюць наіскаць на найбольш адсталую частку колгаснікаў, утаварваюць іх не прадаваць дзяржаве хлеб, штурхаюць іх на спекуляцыю хлебнымі лішкамі. Кулакі ўсяляк прабуюць распаўсюдзіць свой уплыў на нізавы савецкіх коопэрацыйны і нарыхтоўчы апарат, імітуючы прывесці туды сваіх прыхільнікаў.

Перад тварам гэтага шалёнага супраціўлення класавога ворага ўсякая стаўка на „смацек“ у хлебнарыхтоўках і ўсякая недаацэнка класавых цяжкасцей сучаснай хлебазагатоўчай кампаніі—гэта опартунізм, які ўзмацняе плыў кулацтва ў вёсцы. З гэтымі опартуністычнымі настроямі трэба весці самую лютую барацьбу, бо выкананне вызначаных нарыхтоўчых плянаў мае вялізнае гаспадарча-палітычнае значэнне для ўсяго нашага сацыялістычнага будаўніцтва. Ад таго, колькі мы нарыхтуем хлеба, будзе непасрэдна залежыць хуткасць росту цэлага шэрагу галін нашай народнай гаспадаркі, будзе ў значнай меры залежыць выкананне тэмпаў, вызначаных пяцігодкай па лініі індустрыялізацыі краіны.

Пакуль у нас яшчэ не пабудавана патрэбная колькасць трактарных заводаў, мы прывозім трактары з-за мяжы ў абмен на нашы тавары. Выкананне хлебнарыхтоўчага пляну дасць нам магчымасць ня толькі забяспечыць краіну хлебам, але і аднавіць вываз яго за мяжу для закупкі там трактараў і абсталявання для заводаў—волатаў, якія мы пачалі будаваць.

У нас, на Беларусі, вялізнае гаспадарча-палітычнае значэнне мае выкананне плянаў нарыхтоўкі бульбы. Буйнейшыя пролетарскія цэнтры—Масква, Ленінград, Тула чакаюць нашае бульбы. Выкананне плянаў ўскладняецца тым, што з прычыны недахвату рабочае сілы амаль палова бульбы ў першай палове кастрычніка яшчэ ляжала ў зямлі. Рабочыя беларускіх гарадоў і мястэчак пайшлі на дапамогу ў колгасы. Лёзунг—ніводнага колгасу не пакінуць на полі, ніводнай бульбіны ў зямлі—павінен быць выкананы.

Колгаснікі павінны паказаць прыклад сваячасовым і поўным выкананнем сваіх задач. Колгасы з'яўляюцца сапраўднай і магутнай апорай савецкай улады ў вёсцы. Урад хуткімі тэмпамі пашырае старыя і будзе новыя вялізарныя заводы сельскагаспадарчых машын для колгасаў. Савецкая ўлада ўсяляк дапамагае колгасам палёгкамі і крэдытам.

На ўсе гэтыя клопаты пролетарскай дзяржавы колгасы павінны адказаць прыкладным выкананнем сваіх абавязкаў перад дзяржавай па продажы ёй хлеба. Колгаснікі павінны быць першымі ў сацыялістычным спаборніцтве на найбольш хуткую задачу сваіх хлебных лішкаў дзяржаве.

Ня можна пі ў якім разе забываць пра індывідуальны сектар сельскае гаспадаркі, які займае 40% агульнага нарыхтоўчага пляну. Гэты сектар з'яўляецца найбольш слабым аўдастам хлебнарыхтоўчага фронту. Аднаасобнікі павінны выканаць, плян хлебнарыхтовак не пазней колгаснікаў. Плян хлебнарыхтовак павінен быць даведзены да кожнага двара. Трэба шырока папулярызаваць пастановы ўраду адносна прэміявання тых, хто здае хлеб дзяржаве. Трэба выкарыстаць усе сродкі і методы агітацыі для найбольш шырокага растлумачэння кампаніі.

Тысяча тон чыгуны і сталі, мільёны конскіх сіл электрастанцый яшчэ не вырашаюць лёс пяцігодкі. Выкананне яе ў значнай меры вырашаецца на фронце хлебнарыхтовак. Весткі з гэтага фронту пакуаў што трывожныя. Будзем бач трывогу, клікаць на ліквідацыю прарыву.

У барацьбе за хлеб наша сіла—у колёнах трактараў Сталінграда і „пуцілаўца“, у сельскагаспадарчых машынах сельмашаў. Таму кожнае вытворчае перамога гэтых волатаў—удар па кулаку, крок да сацыялізму.

Будзем памятаць—„Барацьба за хлеб—барацьба за сацыялізм“.

Л. Т.

„Гігант“—нятолькі фабрыка збожжа. Ён—вялізарная школа сацыялістычнага буйнага земляробства. Вось чаму саўгас звяртае шмат увагі культурна-бытавому абслугоўванню сваіх рабочых, якія багата выкарыстоўваюцца іншымі саўгасамі.

На здымку: У саўгасе „Гігант“ будзеца школа—сямігодка.

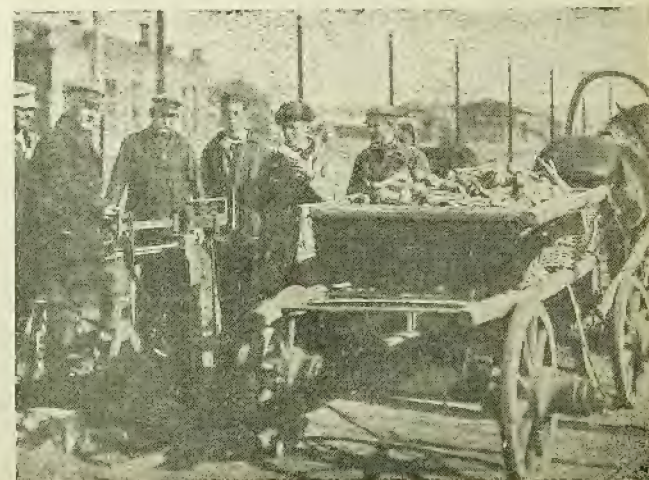

Пад лезунгам: „100% выкананне плянаў па заворванні зямлі пад зябь“.

Уступілі ў колгасы новыя тысячы гаспадарак.

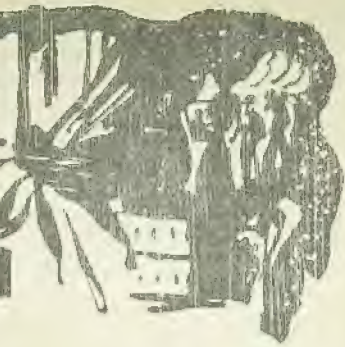
Амаль ў два разы больш, чым летась, сёлета сабрана цукровых баракоў.

На здымку: Здаюць буракі на заводзе.

Врагав твар

Нарыс БЯЛІНЫ-ПАДГАЕЦКАГА. Застаўка М. Б.

ЦАРСКІ ўрад вельмі добра разумеў, што толькі адным крыва-вым тэрорам рэ-валюцыянераў не напужаеш, рэвалюцыі ня сунімеш. І тады ў кабінэтах царскіх міністраў зароджваецца думка паспрабаваць ор-ганізаваць на фабрыках жоўтыя рабочыя саюзы (саюзы, што былі пад кіраўніцтвам і пад кан-тролем паліцыі) і імі пад-

рываць рэвалюцыю знутры, рассяваць нелады ў рэвалюцый-ных шэрагах, дыскредытаваць у рабочых масах аўторытэт іхніх правадзёрў. Так зьявілася на Расійскай глебе спэцыфічная расійская рознастайнасьць так званых паліцэйскага „соцы-ялізму“—вядомая „зубатаўшчына“ (паводле імя жандарскага рот-містра Зубатава—першага арганізатара жоўтых рабочых саюзу на фабрыках ды заводах).

Зубатаў бярэцца за арганізацыю „рабочых гурткоў“ на фаб-рыках ды на заводах. Ён вярбуе да свае работы спрактыкава-ных провокатараў, спрактыкаваных здраднікаў. І сярод апошніх далёка не апошнія месца займалі папы—у тым ліку і поп Га-пон, які таксама пачаў сваю провокатарскую кар’еру менавіта пры Зубатаве.

Зубатавы хітрыкі не дасягнулі свае мэты. Рабочыя хутка раскусілі ў чым сутнасьць усіх гэтых папоўска-жандарскіх ма-хінацый. Яны вельмі хутка адыйшлі ад паліцэйскага „соцы-ялізму“ бліскачага жандарскага ротмістра.

Зубатаўскія правачлены жоўтыя саюзы падмяняюць царскаю ахранкаю і папом Гапонам—зубатавым вучнем. Гапону ўдаецца яго провокатарская работа на пуцілаўскіх заводах Пецярбургу. Рабочыя яшчэ вераць Гапону, яшчэ ідуць за ім. Што-ж прапа-ведвае поп Гапон рабочым. Рэвалюцыю, барацьбу з самаўладзтва-м, утварэньне свае ўласнае пролетарскае дзяржавы? А вось паслухаем.

— Ня трэба рэвалюцыі, ня трэба гвалту,—кажа Гапон на ра-бочых сходках, што рабіліся ім з дапамогаю ахранкі.—Цар-ба-тошка ня ведае нашага гора, ён ня ведае, як цяжка жыцьца рабочаму чалавеку. Нядобрыя людзі, што абкружаюць яго, не гавораць яму горкае праўды пра цяжкае матэрыяльнае стано-вішчае рабочае клясы. Трэба ісьці да цара—ісьці пакорна з протэстамі ды з абразамі... І ен—наш цар, пачуе плач свайго народу.

Так гаварыў рабочым поп Гапон. А ў той час царскія арты-лерыстыя набівалі карцеччу гарматы, кавалерыстыя вастрылі шашкі, пехацінцы штыхі. Цар-бацюшка рыхтаваўся на Дварцо-вым пляцы ў П-цярбурзе сапраўды, каб „па-бацькаўску“ су-страць рабочых.

Рэшта добра вядома. Гром гармат на Дварцовым пляцы за-глушыў малюбу рабочых. Тысячы забітых, каля дзвюх тысяч параненых, гібель арыштаваных—вось што дала крывавая ня-дзеля 9 студзеня 1905 году.

Расстрэл на Дварцовым пляцы ў Пецярбурзе няўзброенае дэ-манстрацыі рабочых паслужыў сыгналам да рэвалюцыі 1905 г. Гэты расстрэл паказаў рабочым сапраўды твар крывавога цара і „хрыстальнівага“ духоўніцтва. Гэты расстрэл назаўсёды раз-бурыў у вачох рабочых лягенду пра царову „дзбрату“, пра ца-рову „літасьць“. А поп Гапон пасыла студзенскіх расстрэлаў ушч з дапамогаю ахранкі за мяжу. Пасыла ён быў павешаны рэвалюцыянерамі як провокатар.

Як-жа аднеслася праваслаўная царква да студзенскіх рас-стрэлаў? Ці абсудзіла яна іх, ці знайшла ў сабе сілу стаць на аб-

рону зьверскі забітых царскімі апырчынікамі рабочых? Выпісы з некаторых дакументаў эпохі цалкам паказваюць нам гэта.

— „У сталіцы і ў іншых гарадох Расіі пачаліся стачкі рабо-чых і непарадкі на вуліцах.—пісалі „святых айцы“ у сваёй адозьве да „народу расійскага“ (пасланьне Сіноду ад 14 сту-дзеня 1905 году надрукаванае ў „Правительственном Вестнике“.

— Людзі расійскія, адвеку праваслаўныя, ад лет дрэўных прывыкшыя стаяць за веру, цар і бацькаўшчыну, падбуктора-ныя людзьмі зломернымі, ворагамі бацькаўшчыны свалмі і за-межнымі дзесяткамі тысяч пакідалі свае мірныя заняткі, нава-жылі гуртам і гвалтам дамагацца сваіх нібыта забароненых правоў.

І там-жа далей: „Непарадкі, што адбыліся, зроблены падкупам з боку ворагаў Расіі і ўсялякага парадку... Сьвяпейшы Сінод, хварэючы за пагубныя настроі ў сучасным жыцьці расійскага народу, імем сьвятога мацеры-царквы праваслаўнае ўмольвае ўсіх чад сваіх: бога бойцеся—цара шануйце“.

Што можа быць ясьней?

А вядомы мракабес мітрапаліт Антоні (цяпер у эміграцыі, і кладзе ўсе сілы на тое,—каб хутчэй нашкаваць капіталістх За-хаду з вайною на нас) у сваім казаньні да рабочых Пуцілаў-скага заводу між іншым казаў: „калі вы не пакаецеся, дык усе таксама (г. зн. ад куль царскіх апырчыкаў) загінеце“.

Характэрна, што царкоўнікі і рэакцыянеры ў 1905 г. праба-валі растлумачыць расійскую рэвалюцыю толькі інтрыгамі чужа-земных дзяржаў супроць Расіі. Яны распушчалі чуткі, што ні-быта Японія, што тады ваявала з Расіяй на Далёкім Усходзе, падкупіла расійскіх рэвалюцыянераў за 18 мільёнаў рублёў. Як нагадае ўсё гэта другую ня менш брудную выдумку, пушча-ную папамі і рэакцыянерамі ўжо ў 1917 годзе, пра плэмбаваны вагон, пра нямецкае золата і іншае глупства.

У рэвалюцыю 1905 году праваслаўнае духоўніцтва было ца-лкам на баку цара і капіталістх. Сваімі пагромнымі лістоўкамі, сваімі казаньнямі з амбоні, сваімі злосьнымі выпадкамі супроць рабочых і рэвалюцыянераў яно змагалася поруч з царом, поруч з абшарнікамі супроць рабочых, супроць „чырвонае крамолы“.

— Памятай хрысьціянін,—пісаў сьвяцейшы (ці як тады яго звалі, падлейшы) Сінод у сваёй адозьве ад 28 кастрычніка 1905 г. (у самы разгар рэвалюцыі),—што сэрца царова ў руцэ божай і што навінен падпарадкавацца цару ня толькі страхам, але і сумленьнем.

Але царква не абмяжоўвалася толькі словамі, толькі адозвамі. Мітрапаліт Уладзімір (таксама цяпер у эміграцыі) 16 кастрыч-ніка 1905 г. зьявінуўся да свае маскоўскае „пасты“ з па-славнем, у якім адчынена заклікаў „народ праваслаўны“ да справы з соцыялістымі ды рэвалюцыянерамі. А праз два дні пасыла гэтага пасланьня быў забіты чорнасошэншамі т. Б. уман—алзін з рэвалюцыйных правдзёрў маскоўскага пролетарыяту. Папы і паліцэйскія, каб змагацца з паўстаўшымі рабочымі па-стаўлялі кулямёты на званіцах „святых храмаў божых“, стра-ляючы адтуль па дэманстрантах. Так от у кастрычнікі ды ў сьнежанскія дні 1905 году ў Маскве па рабочых стралялі ку-лямётамі са званіц Страстнаго манастыра, з званіцы царквы на Прэсьні і з іншых.

Абнаглёным гудам сустракала папоўшчына крывавую расправу цара з арыштаванымі рабочымі рэвалюцыянерамі.

— У Пецярбурзе за тры дні арыштавана каля 500 дэмокра-таў—пісалі ў сваіх газетах папы ў 1905 годзе.—Добра, што па-ліцыя арыштоўвае нягодных людзей. Яшчэ лепш было-б, каб яна іх больш вешала...

І цар не забыў паслуг сваіх верных псоў. Шмат папоў было ўзнагароджана рознымі ордэнамі, падвышэньнямі па службе і грашовымі падарункамі за паслугі царызму на фронце актыў-нае барацьбы з „чырвонаю крамолаю“.

Такі самі були заводські і інших служників релігійних культів у революцію 1905 року — ксьандоў, мулаў, рабінаў. Рабіны падалі Мікалаю Крыжавому „вернападданіцкі адрас“, у якім вішавалі яго з „усьмірнёньнем крэмлю“. Ксьанды ката-ліцкія, з выскіім блаславеньнем папы рымскага ня менш зуха-вата за праваслаўных папоў змагаліся з рэволюцыйна настро-еным польскімі рабочымі, шпэгавалі, даказвалі на іх царскай ах-ранцы. А архібіскуп Кентэбэрыіскі (вышэйшая царкоўная фі-гура ў Англіі) вішавалі расійскі сьвяцейшы Сінод са „спынень-нем смуты“, г. зн. з задушэньнем рэволюцыі 1905 году.

Пазыцыя сэкцанцкіх „браццяў“ у часе рэволюцыі 1905 году ў асноўным нічым ня рольнілася ад контр-рэволюцыйных пазы-цыяў іншых служнікаў релігійных культів, але патрабуе асаблі-вага і больш падрабязнага асьвятленьня.

Сэкцанцтва па сваёй клясавай сутнасьці — буржуазнае.

Яно адлюстроўвала і адлюстроўвае ў сабе надзеі, дробнае і буйнае буржуазіі. Вось чаму ў эпоху да рэволюцыі 1905 году сэкцанцтва, як і кляса буржуазіі, стаяла ня толькі ў опозыцыі да дваранска-царскага ўрада, але і змагалася з гэтым урадам буржуазна-рэ-валюцыйным метадом барацьбы. Але гэта відома ня значыць, што сэкцанцтва было калі-небудзь рэволюцыйным у нашым сэнсе гэтага слова, што яно калі-небудзь змагалася за

і вась буржуазіі і сэкцанцтва рашуча б'юць адбой, яны кате-горычна камандуюць:

У кароткім артыкуле нельга падрабязна прааналізаваць адно-сін сэкцанцтва да рэволюцыі 1905 году. Мы абмяжувемся толькі некалькімі прыкладамі, якія яскрава характарызуюць гэтыя ад-носіны.

— Мы ня хочам Устаноўчага сойму! — заяўлялі ў сваёй бро-шуры ў 1905 годзе („Політычная плячформа саюза свабоды, права і міласэрдыя“) сэкцанцкія правадары. — Для нас пытаньне пра вярхоўную ўладу ў краіне ўжо вырашана Ўсерасійскім зем-скім саборам 13 лютага 1613 году.

А Земскі сабор 13 лютага 1613 году ўставаў у Расіі монар-хічны лад кіраваньня.

— Мы, вернападданыя, вшае імператарскае вялікасьці, — пісалі ў сваёй дэкларацыі ў 1905 годзе Мікалаю ІІ сэкцанты, — выра-жаем свой глыбокі жаль з прычыны цяжкага станавішча нашае бацькаўшчыны, мы просім усявышняга пра поўнае заспакаеньне нашае радзіны і пра захаваньне цале, о, гасудар, яшчэ на доу-гія тоды.

Сэкцанты, асабліва сэкцанцкія правадары, абзываюць рэволю-цыйну „ганебіаю“ яны абзываюць рэволюцыйнаў вызваленьцамі ў двукосьці. Яны ўжываюць усе ахадзі да таго, каб пашкодзіць рэ-валюцыю 1905 году перарасіць ў рэ-валюцыю сацыялістычную. Яны ста-ранна ірацуюць, каб адхіліць сьляні ад помачы рабочым у іхнай героічнай барацьбе.

Адначым таксама, што і ў 1905 і 1906 годзе сэкцанты (у прыватнасьці баптысты) дво-чы на сваіх кангрэсах прызналі сябе абавязанымі адбываць вайсковую павіннасьць у царскіх вой-сках і змагацца „як супроць ворагаў чужаземных, так і супроць ворагаў ун трэньх“.

Характарна яшчэ адначыць, што калі цару ўдаецца канчаткова (для таго часу) задушыць рэволюцыйнае паўстаньне рабочых, тады цар пачынае зноў прасьледаць... тых самых сэк-цантаў. Прасьледаваліся яны за тое, што стаялі за ўладу буржуазіі, за буржуазныя свабоды, супроць якіх (буржуазных свабод) цар ды абшар-нікі, пасля разгрому пролетарыяту, зноў пачалі энэргічна змагацца. Ці верта дадаваць, што прасьледаваліся галоўным чынам шэрагавыя сэкцанты: сьляне, рабочыя, дробныя службоў-цы. Багатыры — сэкцанты, сэкцанцкія правадары ніякіх прасьледваньняў ня ведалі. На гэтых багатыроў-сэк-цантаў царскі ўрад можа глядзеў

і коса, але ні іх, ні іхных багатыроў не чапаў.

Так трымаліся сэкцанты ў рэволюцыю 1905 году. Яны і тады, як і цяпер, былі супроць дыктатуры пролетарыяту, яны і тады, як і цяпер, былі заклятымі ворагамі пролетарскае рэволюцыі.

Прадстаўнікі розных релігійных культів як у рэволюцыю 1905 году, як у вялікую кастрычнікавую рэволюцыю, так і ця-пер працягваюць свю контррэволюцыйную барацьбу супроць пролетарскае рэволюцыі, супроць краіны, дзе бурна і бадзёра будзецца сацыялізм.

Папы, мулы, ксьанды, рабіны і сэкцанцкія „благавесьнікі“, у сёлах і ў гарадох — усюды, дзе толькі могуць, стараюцца шко-дзіць нам.

Яны вядуць шкодніцкую работу, каб адхіліць сьляні ад колгасаў.

Яны агітуюць супроць збожжазагатоўак, супроць самаабкла-даньня, супроць нашых дзяржаўных пазык, супроць датэрмі-новага выкананьня на фабрыках ды на заводах прамфінляну. Яны хаваюць срэбныя ды мядзаныя разьмненныя грошы, стара-ючыся нарадзіць цяжкасьці, нарадзіць паніку, падарваць цвёрды курс нашага савецкага чырвонца. Яны ў цесным саюзе з кула-ком ды непанам забіваюць нашых селявых актывістых, пад-пальваюць колгасы, сьвядома зьнішчаюць буйную і дробную рагатую жывёлу, коняў.

Крыжам ды агнём дзейнічае клясавы вораг у расах і бяз рас. Чуючы сваю нямінучую і канчатковую пагібель, ён ставіць усё на карту, каб, калі не адхіліць, то хаця адцягнуць сваю па-гібель.

Але ўсё дарэмна. Сьмяротны прысуд ужо даўно падпісаны гісторыяй.

Пуцілаўцы з Гапонам і Фулонам на сходзе аднаго з аддзелаў „Таварыства фабрычна-заводзкіх рабочых Пецярбурга“

дыктатуру пролетарыяту, за сацыялістычную перабудову сьвету. Гэтага ніколі ня было ды і не магло быць, бо буржуазія зма-галася з дваранствам, каб устанавіць сваю буржуазную ўладу ў краіне. Кляса-ж (цалкам) ніколі ня пойдзе супроць сваіх улас-ных клясавых інтарэсаў. А на сьцягах змагаюцца за ўладу про-летарыяту стаяла ня толькі зьнішчэньне ўлады дваран, але і зьнішчэньне ўлады капіталу, ўлады буржуазіі.

Вось чаму ў першыя дні рэволюцыі 1905 году буржуазія, а разам з ёю і сэкцанцтва былі рэволюцыйна настроены, віталі барацьбу за буржуазную свабоду супроць дваранска-царскага самаўладства. Яны спадзяваліся пры дапамозе пролетарыяту скінуць абшарнікаў дваран і самім захпіць месца ў кіраў-ніцтве.

Пад націскам рэволюцыйнае хвалі цар выдае 7 красавіка 1905 году маніфэст пра свабоду сумленьня і 17 кастрычніка 1905 году — маніфэст пра іншыя буржуазныя свабоды як і пра скліканьне зьяжаўнае Думы.

— Даволі рэволюцыі, даволі змагаьня! — казалі тады буржуа і правадары сэкцанцтва (у большасьці таксама буйныя капіта-лісты). — Даволі барацьбы, бо далей мы будзем умацоўваць нашу ўладу — ўладу буржуазіі праз парламент, праз Дзяржаўную Думу.

— Не, не даволі! — адказаў ім на гэта пролетарыят з вінтоў-камі на барыкадах. — Рэволюцыя толькі пачынаецца. Мы хочам рэволюцыю буржуазную перарэбіць у рэволюцыю сацыялістыч-ную.

А гэта значыла — ліквідацыю буржуазіі як клясы, зьнішчэньне прыватнае ўласнасьці і шмат іншага, што было не па густу буржуазіі і сэкцанцкім правадаром, што ў корані ішло ў разрэз з іншымі буржуазнымі інтарэсамі.

На хадніку

Апавяданьне С. пі ліпэнка

Малюнкi Я. Розанава.

1.

ДА паловы лытак бачыў людзей Міхайла, ды і тое толькі т ды, калі блізка прысу-нуцца да ва на і высока падняць галаву. А здалёк з нізкага зэдліка, дзе ён заўсёды сядзеў, кешкаючыся ў сваёй працы, відаць было толькі самыя чаравікі.

Раніцой, як толькі разь-віднялася, рэхам тупалі па хадніку важкія чобаты, і мятла дворніка падымала ўедлівы пыл. Да Міхасёвага ваконца прыліпалі брудныя палосы гэтай пы-люгі, і грубая мятла ска-вытліва драпала шыбкі, вырэзваючы на іх дзіво-сныя рысункі. Віхарам мчаліся на паўшыбах патоптаных акуркі, папа-деныя сярнічкі, шматкі падранай паперы.

Тады-ж цвёрдым шы-ро ім крокам мэралі хаднік адзін за адным простыя чобаты. З гру ай шкуры, шыроканосыя, ёмкія, каб вазе ў ануцах ня муляла.

Над паўсонным горадам заклікалі на працу сваім ровам гудкі: раз, другі і ведзе ў далечы замірала рабочая хада—і Міхайла зноў сядзеў на свой столік, які быў пад skleпавым вакном.

Паўз яго хуткай, дроб-най хадой тупалі нязграб-ныя чаравікі наймічак-кухара, каб праз гадзіну паволі вяртацца дамоў, налягаючы на нагу ад цяжару пакупак.

Сярод гэтых нізкіх, плюскатых чаравікаў Міхайла часам заўважаў высокі абсац з выгінамі. І яго твар нахмурваўся.

— Не да нагі дзяўчынка купіла, не да нагі... не па тэй сыяжыці ідэш...

Але ў выселую ўсьмешку расплываўся твар тады, калі выселай нястрыманай гурбой, выпераджаючы адзін аднаго, тупаў дзёрзка дзіцячы абутак. Усялякіх колераў, усялякіх фасонаў, усялякіх аб'ёмаў. Вось паравыя чаравічкі, гузікі

баўтаюцца, побач чысь-ценькія пантопелкі, пау-бошкі кроцань разам з эдаровымі чобатамі, насы-дгары, бо, відаць, б'ць-каўскія, надта ўжо вялікія.

— Разам, разам, дзеткі не разыходзіцеся, сяб-руйце, — сьпымэнтальна шапоча Міхась. Самотнік ён, і, як усе самотнікі, пры-вык сам да сябе бурчыць, хаця яшчэ і не стары.

Перабеглі жывыя но-жаныкі вучнёўскія. Запор-галі сьсім абуткам ура-доўцы. Амаг што ўсе на адзін фасон, купляліся ў тых самых крамах, у кра-дыт. На нізкіх пакрыўле-ных абсацах з растопта-ным, плюскатым перадам тонкай вышартай падаш-вой. Паміж імі танны, рознастайны жаночы абутак службовак. Рэдка тра-пяцца кокетлівыя высокія паўчоботкі, пантопелкі лякеркі, шэрая замшавая скурка.

Сквапнай хадой прайшлі службоўцы. Паўза. Міхась доўга аб чымсь думала, і ўвесь панураецца ў сваю працу, пакуль нешта не затуляе вакна.

— Во, зноў той беленькі калматы сабачка задраў ножку, фарсістыя сап'яна-выя чаравікі яго ўласніцы сарамліва сьлыняюцца. Нябачная рука нервова торгае ланцужок.

— Павылазілі ўжо сабакі з гультаямі на шапцы.— сьярэе Міхась і далей гіронічна: — хто каго во-дзіць?

Незаўбаве хаднік зноў ажыўляецца перабегамі школярскіх зграек, далей зноў шоргаюць дамоў службоўцы—і Міхась ве-дае, што ўжо час абедаль.

Пі абедзе на хадніку ніякай сьстэмы. Побач з чобатамі з зьвонкімі астра-гамі зьмужаецца дамскі жоўты чаравік. За імі плю-скаюць чысьці старэчыя шлёпанцы, нібы коўзаю-чыся пз асфальтаваму хад-ніку. Насустрач паволь-ваю хадой вывяртаючы

часы, шпацирують дзьве пары модных лжымі. Ага, вось у чым справа: перад імі дробна перабіраюць таксама дзьве пары маленькіх жаночых пантфелекі. Вось шофэр абс лётнік прамільгаеў высокімі жоўтымі ботамі з гетрамі. Зноў шоргае старуха, пабегла служанка ў залатаных чаравіках, зноў гурба блазняты з тоўстымі падошвамі, як волава налітымі васамі,—мабыць, на футбол. Студэнты ў сіндалях, хто ў шкарпэтках, а хто проста на босую нагу. Часам хто з іх трапіў і ў аяроўчатых хадзях, а бывае, што сярэд гэтага ўсяго паравата абутку ўразіць вока адна нага ў ляманок, скача побач з драўлянай мыліцай.

Міхась крывіцца і пазірае на свой пратэз. З прычыны гэтага і шаўцаў пачаў зрабіўся інвалідам і вельмі шмат у яго, калекі, і злосьці і пашчотнасьці да людзей. Злосьць да здравых, самаздаволеных, пашчотнасьці да прыбітых дэсам, занадбаных.

Але людзей Міхась амаль што зусім ня бачыць—толькі ногі, толькі абутак. Увесь сьвет для яго цяпер зграмадаўся вось у гэтым цёмным ваконцы. Сядзіць ён на столку, на другі—нізенькі паклаў пратэз, уціснуўшы паміж каленамі (з якіх адно штучнае) нейкі чобат дзіравы, стукіць малатком, коле шылам, змыкае дратву, а сам усё ў ваконца пазірае.

Іншы раз зазірне да яго замоўнік, перакінецца некалькімі фразамі, адлічыць грошы і зноў застанецца самотнай сагнута пастыць калекі-шаўца, цокае малаток, сычыць дратва і нячутна гойдзюцца думкі.

Добра летам, кепска, нудна ўзімку. Замерзнуе ваконца, пакрыецца дзівосянай панарайцою. Глуха скрыпяць на абледзянелым хадніку пабачныя ногі, нічога ня ўбачыш, нават у сутарэнні такі змрок, што без сьвятла не напрацуеш. Па кутках ранняй сядзе сівы мароз, а ўдзень расплываецца цёмнымі плямамі.

Маркотна тады Міхасю. Даводзіцца жыць толькі ўспамінамі аб нарадасным дзяцінстве, аб цяжкай працы, аб сваім калекце.

—Што-ж,—ўспамінае ён чысьці словы,—барацьба ахвир не-малых вымагае.

Лёс яму прызначыў быць аднаго з гэтых ахвир. Ну, і няхай. Ён не пратэстуе. Вось толькі дрэнна, што лед на вакне сьвет ад яго затуліў. Калі б хутчэй вясна.

Прышла вясна і прынесла шаўцу багата радасьцяй, але адначасова і багата смутку.

II.

Ён даўно іх угледзеў, гэтыя маленькія чорныя чаравічкі з шырокімі насімі і нізкімі цвёрдымі абсцамі. Такія чаравічкі носяць толькі высковыя дзяўчаты, апранаючыся куды-небудзь на свята або на прагулку. Аб гэтым сьведчылі і смуглявыя ногі з тонкімі валасінкамі, якія блішчалі золатам на сонцы. Гэтыя голыя спружыністыя ногі мігачелі прад Міхасёвым вакном, а праз некалькі хвілін вярталіся назад пахаліва і жвава.

Ён бачыў іх раніцай, бачыў удзень, бачыў і позна ўвечары, калі наспруе на хадніку засьвечваўся электрычны ліхтар.

Мабыць, негдзе блізка можа ў гэты самы вылізны каменным будынку яна жыць, і наравістыя гаспадары ганяюць яе кожную хвілінку да козмы, або...

Без утomy ў такт размераным рухам шаўца працавала думка Міхайлы, малюючы вобраз невядомай дзяўчыны, што прынесла з сабой з пахучых палеў гэты здароўем налітыя ногі, у чорных грубых чаравіках.

Бяз утomy, з ясна блакітнай раніцы да пахмурнай позняй ночы сквапна свайдалася дзяўчына, ня ведаючы, што з сутарэння за яе рухамі сочаць пыталыныя вочы незнамага чалавека.

Бязрупатна цокаюць чаравічкі па хадніку, цвёрда ступаючы цэлай нагой, пасьміхаючыся з вясновых калюжын веснавой халепы.

Іх вясёлы веснавы цокак падбалдэрае Міхася. Ён міжвольна мяняе тэмп сваёй працы, рука хутчэй мітусіцца туды і сюды, а ў такт працы плывуць і думкі. Шавец ўспамінае самотныя шчаслівыя хвіліны свайго няшчаснага жыцця, хвіліны ўцехі і радасьці. Успамінае, як спаткаўся калісьці з дзяўчынай, як пакахаў яе, як лятучелі яны зажыць спакойна і шчасліва, якімі салодка-млёснымі былі іх спатканы...

А чорныя чаравічкі ўсе самі і самі... дык і ня быць самім—для сябе няма ані часіны, усё для іншых.

Зноў кудысьці сьпяшаюцца. Паўна не для сваёй справы, не для сябе. А можа і для сябе, адылі сеньня, здаецца, нядзеля. Няўжо хоць раз на тыдзень не пайдуць яны куды пажадаюць. Зьніклі. Няма.

Міхась барэ разак і трохі надстругавае новую калодку. Цвёрдае дзерава адразу не падаецца, потым падае мяккімі стружкмі на падлогу.

У наступную нядзелю перад вакном спыніліся густа навісаваныя рэнтавыя чобаты. Пастаялі трохі, адышлі, зноў тырчаць слупамі. На хадніку падае шалупіння ад пасення.

Праз нейкі час каля іх зьяўляюцца чорныя чаравічкі і фонтан насення падвойваецца.

Міхась цешыцца. Міхась лукава пасьміхаецца і асьцярожна разгладжвае карузную штуку хромавай скуркі.

З ціхай бацьняўскай радасьцю сачыць ён, як кожную нядзелю х-ць часіну прастойваюць побач просьценькія чаравічкі і грубыя чобаты.

Пазірае скоса ў аконца, галубіць твар прыветнай усмешкай і цвёрдым рухам кроіць бліскучую востра пахучую скурку. Будзь камусьці чобаткі „на яш“!

III.

Гарае было лета. Асфальт на хадніку зрабіўся, як смала, мяккі. Н-роўнай паверхні абсцы павыбівалі імкі-чарапашынікі. Пасья дажджу ў іх доўга стаяла вада і дражніла вераб'ёў, што ніяк не маглі знайсці хвілінку, каб да яе дабрацца. Вот гэтыя людзі—і чаго-б ім тут шэндацца ў такую сыякоту?

Не адну імку выбілі ўжо і навісаваныя чобаты перад Міхайлавым вакном, чаканючы чаравікаў. Штось яны ня выходзяць сеньня. Нецярпліва прыстукваюць чобаты па хадніку, нецярпліва і Міхась прыстуквае малатком, заганыючы ў падэшву чавічкі.

Няма і няма. Можа што здарылася? Сярдуюць, ня пускаюць гаспадары? Захварэла?

Не даведаўся аб прычыне Міхась, не даведаўся, мабыць, і чобаты; пастаяўшы да цемры, зашоргалі назад самотныя, у тумане. Пашлі, пакінуўшы глыбокі след на асфальце.

Як аб родным дзіцяці занепакоўся Міхась, калі ў другую і ў трэцюю нядзелю было тое самае. Найначай як ліха трапілася. Гатовы быў узяць мыліцу і пашканаць баць на пошукі.

Прышоў замоўнік, лаецца пад'ём цесны, і цвікі праз падошву муляць.

—Толькі мне і клопату як з вашымі чобатамі?

Аж вось аднойчы пад вечар бачыць штосьці нбыта і знаёмае, нбыта і не. Нават падняўся і да ваконца прысунуўся, каб лепш разглядзець, але, гэта тыя самыя чорныя чаравічкі, толькі ндзё яны дасталі ружовыя панчошкі. Малымі парасятам здаюцца ў іх ногі. Гладзенькія, гадаваныя на зарэз.

Пахістаў галавою Міхась, нахмурыўся:

— І новошта гэта ружовыя? Людзей на юрлівых думкі наводзіць. Вядома чаму, мода на такое пашла — пад голае цела. Э! Саразіта штрыкнуў шылам у скуру, аж тая чмякнула.

Стаяць чорныя чаравічкі з ружовымі панчошкімі, чаклюць штосьці задуменна на хадніку, носікам падкідаюць. Чакае і Міхась, адлягло ўжо яму. Вось чобаты прыйдуць, пасыла доўгага перапыну ўзрадуецца, нагалубяцца.

І сапраўды неўзабаве штосьці засьціла сьвет. Шавец падмае галаву, пільна ўгледжваецца, высока падмае калматыя бровы.

Гэта ня чобаты, нейкія жоўтыя касаносыя амерыканкі спыніліся за вакном, над імі прасаваныя нагавіцы, каропенькія, модныя. Каларовыя, паласатыя шкарпэткі з-пад іх вызіраюць.

Чаму яны насупроць чаравікаў спыніліся. Хіба знаёмыя, мусіць знаёмыя, бо ўжо з імі побач пайшлі і чаравічкі.

Але задумаўся Міхась, нахмурваючы чало.

Глядзіць і на другі дзень: зноў выбеглі чаравічкі, тупаюцца неспакойна каля вакна, а за якую часіну да іх зноў доўгія амерыканкі сунуцца. Зноў ногі побач з нагамі кудысьці ад вакна. Калі вяртаюцца — ня відаць.

А ў нядзелю замест іх спыніліся наваксаваныя чобаты, пастаялі хвілінку, разка павярнуліся і скваліна пайшлі прэч у другі бок.

Прыкра зрабілася Міхасю. Ніколі да гэтага ня чуў скуранага паху сваёй майстэрні, а тут адразу адкуль ні ўзялася духата, аж за горла хапае. Як ён ненавідзіць гэтыя касаносыя амерыканкі — як свайго ўласнага ворага. Так-бы і плюнуў на нахабную жоўтую скуру. Так-бы і кальнуў пад бок іх шылам, каб ня лазілі тут пад вакном.

Але і на чорныя чаравічкі ўжо ня так прыхільна пазіраў шавец. Уласна не чаравічкі, а ружовыя панчошкі злавалі яго, як прыскам засыпалі вочы...

І якой злой радасцю ўзрадаваўся ён, калі аднойчы кудлаты сабакка, раптам забрахаўшы, сваім гаўканьнем укусіў за ружовую панчошу. Чаго, маўляў, спынілася, дзе ня трэба. На назе струмоцкам зачырванела кроў. Яе рыжаватая палоска засталася і потым на панчоце, пачынаючыся ад сьвежага, ружовымі шпінкамі шытага рубца.

— Так табе і трэба, — злосна казаў шавец, — не надзісі з гэтым коллам. Маеш за гэта!

Таксама пешыўся ён, калі чаравічкам усё больш і больш даводзілася чакаць, калі набрыдлыя амерыканкі іншы раз зусім не паказваліся. Можна зусім адчапіцца.

А тым часам восень ціха плакала густымі, халоднымі слязьмі, пакрываючы хаднік ліпкай склізьзю. Рэдка выпадаў ясны, сонечны дзень, даруючы людзям апошнія цёплыя ласкі.

І вось у адзін з такіх сонечных дзён Міхайла выпрастаў сваю пахілую спіну: сеньня больш ня будзе працаваць. Задумчана пазірае ў вакно, асьветленае касым праменьнем сонца. Які супакон апанюе душу. Трэба адчыніць фортакчу, удыхнуць у агручаныя лёгкія сьвежага паветра.

Раптам нібы хтосьці каменем шпурнуў у студню — нахабна выступаюць прад вачыма жоўтыя амерыканкі а, побач... побач, замест знаёмых чорных чаравічкіў шкандыбаюць на высокіх французскіх абсцах нейкія лякеркі.

— Не знаяшоў іншага месца шпацираваць, лабятрос, — торгнуўся Міхась так, што вядзёрка з вярм перакінуў. Пацёк ён па падлозе чорнай, ліпкай вужакай.

А праз хвілінку ўгледзеў Міхайла за вакном чорныя чаравічкі. Кінуліся яны хутка ўперад, зноў адступілі, пастаялі ў горкім задумьні — і патупалі сумна наўздагон...

Прайшла пані з кудлатым сабаккам. Нейкі пёс хацеў яго пакохаць, сабакка пераляжана завішчэў, пані піхнула пса парасонкам. Падагнуўшы хвост, зьнік...

Доўга ня бачыў пасля таго Міхась сваіх знаёмцаў. Вызіраў і раніцай, і ўдзень, і ўвечары — няма: можа зрабіла сабе што? А можа нанялася ў іншае месца? Мабыць, што так, бо дагэткуль ужо напэўна пабачыў-бы яе.

А далей усё менш турбаваўся, радзей успамінаў, і зусім ужо з памяці пачала яна знікаць. Яе месца занялі іншыя ўражанні, іншыя падзеі.

Зіма лёгкім марозам пакрыла ваконца, пакрыла белым шпіронам хаднік, ногі схаваліся ў галёшы — менш рознастайнасці, менш інтарэсаў для Міхася.

Але і паміж тысячы ног ён пазнаў-бы гэтыя, у ружовых панчохах з рубцом, з ледзь памётнай рыжаватай палоскай.

Вось аднойчы прыйшлі яны да акна. Вось падышлі да іх нейкія парваныя вядзікі галёшы, пайшлі побач, зьніклі... Мінула гадзіна. Бачыць Міхась, зноў знаёмыя панчохі. Ходзяць туды і сюды. Зноў у пары з нейкімі чобатамі па рыпу. Зьніклі...

Электрычнае святло парусам урываецца ў цёмную майстэрню, адкідае доўгі цень ад панурай постаці калекі шаўца.

Вочы яго закрыты. Вусны па звычцы шапочуць даўно завучанымі словамі:

— Барацьба ахвяраў немалых вымагае.

Хаднік парожні. Позьняя ноч.

Пераклаў з украінскае П. Б

Заматае СПРАВА

парыс МАЦЕЯ РОЙЗМАНА

На ўскаіне Менску ёсць тры вуліцы Лекерта. Мне трэба было на трэцюю вуліцу Лекерта ў „Чырвоны лаечнік“ і каб мне ня абдузіць, дык мяне сустраў таварыш з арцелі. Я зразу пазнаў у ім таго чалавека. З якім мы два тыдні таму назад слухалі, як яўрэі маліліся каля сьцен сынагогі на Ракаўскай, вітаючы новы месяц, што вісеў цытрынаваю скарынкаю над іх галавамі. Радзянскі—высокі сутулаваты, нэрвовы чалавек з вострым тварам зваў майстэрню „чырвоната лаечніка“—фабрыкаю, сябе—дырэктарам і паважаючы гэтага энэргічнага работніка, я так і пакінуў гэтыя тэрміны.

— Вы бачыце вунь тую разбураную хату?—запытаўся дырэктар, паказваючы пальцам на домік, што стаю каля Сьвіслачы. — Гэта наша даўнейшае памяшканьне. Мы сядзелі ў ім два гады і як мы высядзелі—дык проста дзіва бярэ. У новым памяшканьні мы яшчэ толькі тры месяцы. Вы паглядзеце, як мы абсталяваліся і што мы робім.

Мы перайшлі мост, павярнулі і ў вароты фабрыкі і направа паказаўся пладоў сад убелены сьнегавою шапкаю вішневага і яблынавага цвету. У гэтым садзе саматужнікі адпачываюць на перапынках; даглядаюць сад і сур'ёзна кляпоццяцца, каб ні ягады, ні садовіна не прапала з галін, пакуль пасылеюць. Вось і фабрыка. Яна складаецца з некалькіх будынін і прыбудовак—каменных і драўляных, старых і толькі што пабудаваных. На фабрыцы працуе сто чалавек. Сярод бывалашніх саматужнікаў ёсць нямалы процант такіх рабочых, што прыйшлі з дзяржаўнае вытворчасці—рабочых-профсаюзнікаў, і гэта кладзе асаблівы адбітак на „Чырвоната лаечніка“. У попельні (цёмнаватае памяшканьне, куды з складу ідзе скура) панавальваа сабачых скур. Сабачая скура вытворчаецца ў бочках з чыстаю вадою. Саматужнікі кідаюць скуру вілкамі, стоячы на костачкі ў валдзе. На саматужніках няма спэцвопраткі, на нагах—боты, але боты прамакаюць, і лічыцца, што ў зольні набыць рамагуз можна як бач. З бочак скура ідзе ў бэтонныя чаны, купаецца ў замешчы вапны і сарчыка, праз дзесяць дзён шэрсць са скуры вылазіць і скура робіцца лысаю. Пасля гэтага скуры выцягваюць на кабылках, з іх здымаюць тупым нажом мязру і зганяюць дачыста шэрсць. (У Сьмілавічах бочкі і чаны, кабылкі і людзі былі загнаны і сьціснuty ў брудную дзірку, усе процісы зліваліся ў адну мешаніну, відны былі змарнелыя, паведзеныя потам твары і жоўтыя ад дубовага экстракту, ці чорныя фарбы рукі). У попельным цэсе працуе адзінаццаць чалавек, усе яны складаюць вытворчую комуну і ў іх адзіная разьліковая кніжка. Уся агульная месячная зарплата дзеліцца на адзінаццаць частак, кожны атрымлівае роўную частку, і гэты сацыялістычны прынцып падзелу працы, што нядаўна зьявіўся на дзяржфабрыках, мяне здзівіў.

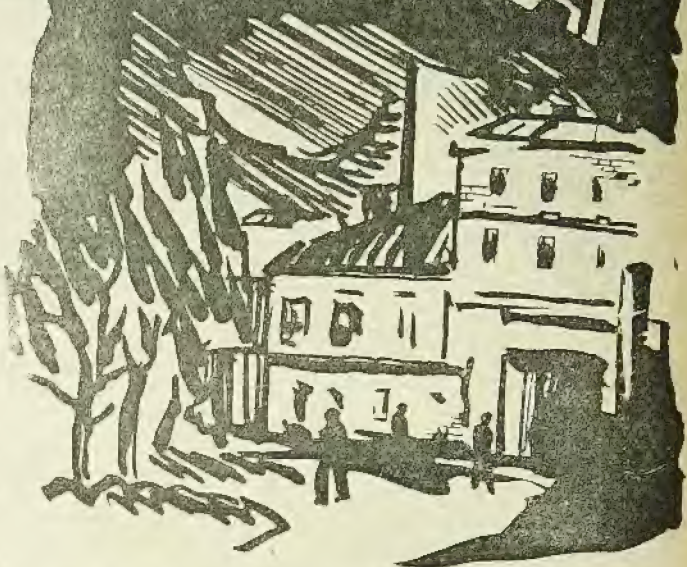
— Мы працуем камунаю чатыры месяцы,—кажа Пекер, брыгадзір камунараў—саматужнікаў.—Зарплата падвісілася ад 120 да 140 рублёў. На 50% зьнізілі сабекошт. Нядаўна ў попельню паступіў даўнейшы вартуўнік. Раней ён атрымліваў мала, а цяпер прарабіў 2 месяцы і атрымаў нараўне з усімі.

У комуне шасьцера даўнейшых рабочых, яны рабілі ў прыватніка, а калі прыватная вытворчасць зчынілася, дык падаліся ў арцель. Дырэктар фабрыкі з непадробнаю радасьцю слухае маю гутарку з Пекерам і дадае:

— Усе „Чырвоны лаечнікі“ застрахованы. Яны атрымліваюць продукты як рабочыя.

— Але на біржу нас яшчэ ня прымаюць,—устаўляе рэпліку нейкі попельнік і конфузій дырэктара—рабочыя, але ня зусім рабочыя.

Пасля попельні шкура ідзе ў чан. дзе высокая тэмпература і курыны памёт мякчаць скуру, і адсюль пачынаецца процэс заплыву: скура моцна ў дубовых квасох рознае масы. Пасля

гэтага ў скуры няма вапны, няма тлушчы, няма жыўца, і скура накіроўваецца ў закройню. Пры мне закройнік кінуў на стол конскую скуру, выкройваў з яе боты, намеціўшы выразку тупою стамэзкаю. З задняе нагі вышаў шыгрын, гамбургская скура—на паўбарты і адно месца—плат. Павярнуўшы скуру на правы бок, ён выкраіў халявы і падклеікі. Выкрайкі пайшлі ў барабаннае адзяленьне, дзе ў барабане з самым моцным дубовым экстрактам яны зробіцца праз два дні чыстымі, мяккімі, і пухкімі.

— У гэтым адзяленьні адзін майстар і памочнік,—кажа дырэктар „Чырвоната лаечніка“. — Раней тут рабіла сем чалавек. Рацыяналізацыя...

І усё-такі скура пасля барабану ня роўная. Каб канчаткова абрабіць перады, дык галоўная частка ботаў ідзе да волкарнікаў, якія абвясцілі сябе ўдарнікамі. У валкарным цэху змазаная кароўім і машынным маслам змякчочная скура фальцуецца вострым фальц-нажом, уначы сусыхае і раўняа, нацягнутая на драўляную форму (блэк) валкуецца спэцыяльным нажом. Яшчэ адна высушка. Перады на боты, што сядзяць на форме, выфарбуюцца і перададуцца далей.

Я заходжу ў лакой, дзе лафарбоўваецца чорны матэрыял, дзе на яго наводзіцца глянец спэцыяльнаю вадкасьцю, зьмешаную з 96 градусным сыпірытусам. Дырэктар глядзіць на старэйшага закройніка, ківае галавою і ціха кажа мне:

— Што я буду з ім рабіць? Ён любіць чысты сыпірытус. Усе чорныя закройнікі гэта робяць. Я прабаваў дамешваць да сыпірытуса ўсялякія дрэні. Казаў: пасылецеце. Паматгае, як нота Пільсудкаму!

— Я ведаю ён пра мяне,—некачана здагадваецца закройнік, і хутка падыходзіць да мяне.—Я сорак гадоў крою. А піў я добра! Што каму да таго? А таксама запытаюся: чаму мне за красавік яшчэ ня ўсё заплацілі?

Па дарозе ў шорную я заходжу ў машыннае адзяленьне. Машыністы беларус углядаецца ў мяне і раптам гаворыць, як добра знаёмаму:

— Учора заходжу ў краму на хлеб, а мне не даюць. Хлеба няма! Пайшоў у другую—хлеб ёсць. Толькі я да гэтае крамы няпрымаваны. Не даюць! Ён пакруціў вус і падмігнуў мне.—Я крыкнуў: „Што-ж я з Польшчы ці што прыехаў“. Падумалі лий далі.

Дырэктар падводзіць мяне да механізаванага калодзежа, які стаіць за сцяною машыннага аддзялення.

— Вось і яшчэ рацыяналізацыя, — кажа ён. — Раней ваду пампавалі рукамі, плацілі па шэсць рублёў за вядаро. А цяпер вада сама ідзе па цэхах. Я нават ня ведаю, колькі тут эканоміі. Проста траціцца некалькі лішніх пален за дзень. Ён ліняе рукою па напоўненым вадою і карою чане, што стаіць каля калодзежа. — А гэта таксама рацыяналізацыя. Тут буйная дубочная кара. Сяляне паліць ёю ў печы, а нам яна дастаецца задарма. Таксама задарма дастаецца нам і пара. Яна праходзіць праз чан, распарвае кару і з яе выцягваецца сок. Першасортны дубовы экстракт!

Дырэктар паказвае мне механізаваную карарэзку. Рушніца яна пасам. Конусныя нажы рэжуць кару на дробныя часткі. Рабочы задыхаецца ад едкага пылу. Я бачу карацёрку, падобную да вялізнае мясарубкі, успамінаю пра сымалавіцкую карацёрку-аграмадзіну, і раскажваю дырэктару. Ён сьмешча і паказвае мне, як даўней драбілі кару: дошку з зубамі на адным канцы сярэдзінаю клалі на камень, чалавек націскаў нагою на канец дашкі, а зубы ўдаралі па кары, што падкладалася пад іх.

— А чаго вы маглі надрабіць дошкаю, дык драбілі молатам.

Шорнае аддзяленне яшчэ адпачывае. Старэйшы майстар есць хлеб з селядцом на падстаўцы швальнае машыны. Я пытаўся ў яго, чаму ён не палудне ў сталоду, якая стаіць тут-жа пры клубе "Чырвоны лаечнік". Ён кажа, што ён так прывык. Шорнікі мочаць валовую скуру ў алюмінавых кваслох, кроць гужы, шлей, з апалак збруку. Сярэдзіна скуры тонкая, і скроіўшы яе шываюць на машыне ў дубальт. Шорнікаў 28 чалавек. Яны добра зарабляюць і лічаць гэта заслугаваную справу: —

— Мы рабочыя вышэйшай кваліфікацыі, — кажа мне старэйшы майстар, наліваючы з імбрычка гарачае вады ў мой кубачак. — Мы старыя спэцы. Мы зробім тут такую ўдарную камуну — давайце толькі сьравіні!

— Але-ж гэта вам асабіста будзе нявыгодна?

— Нявыгодна? Хэ! Я от наліў сабе поўны кубак вады, а тады нальлю два трацікі. Усёадно на свае грошы мы ня будзем купляць чаю!

Сапраўды ўсе лаечнікі, чакаючы на казенны чай, п'юць гарачую ваду.

У другім пакоі ўжо пачалася работа.

Брыгада з васьмех чалавек і з двума вучнямі профсаюзае бройі, рабілі хамуты, аброш, седлы. Я падыходжу да старога рабочага, што робіць клешчы.

— Цяжка напінаць плечы, — кажа ён. — Не акідаючы рабінь. — Я магу зрабіць і ўсю збрую, якую хоча. Вось мой пашпарт. — Ён паказвае свае дадзін, на якіх я бачу старыя мазолі. — Дзевяць рублёў даюцца на лёгка.

Каб стаць добрым шорніком, дык трэба вучыцца пяць, шэсць год. Вучань (па бройі), за два гады, атрымліваючы па 37 рублёў, зьбіраецца ісьці з "Чырвонага лаечніка". Майстры кажуць, што ў яго яшчэ дрэнная кваліфікацыя, а ён хоча зарабляць не па 37 рублёў, а ўдвая больш. Я пытаўся ў вучня і ён палкам сьцвердзіў усё, што казалі майстры і што на дзяржфабрыцы ён атрымае па 70 рублёў. (Гэты выпадак з вучнем-профсаюзнікам ня першы. Арцелі добрасумленна вучаць вучня, аплодываюць яго працу, а яго, як воўка ў лес, заўсёды цягне з арцелі на дзяржвытворчасць).

У толькі што адбудаваным клубе пахне сьвежым цэстам. На сталае пук газэт. Дырэктар Радзінскі дастае адну.

— Мы сочым за жыццём, — кажа ён. — Вось тут надрукавана пра наш літаратурны вечар. Мы прыдзем! — Ён кроціць некалькі хвілін па пустым клубе, пасыла папскае рукі і падймаецца на пальчыкі; нібы хоча падскочыць.

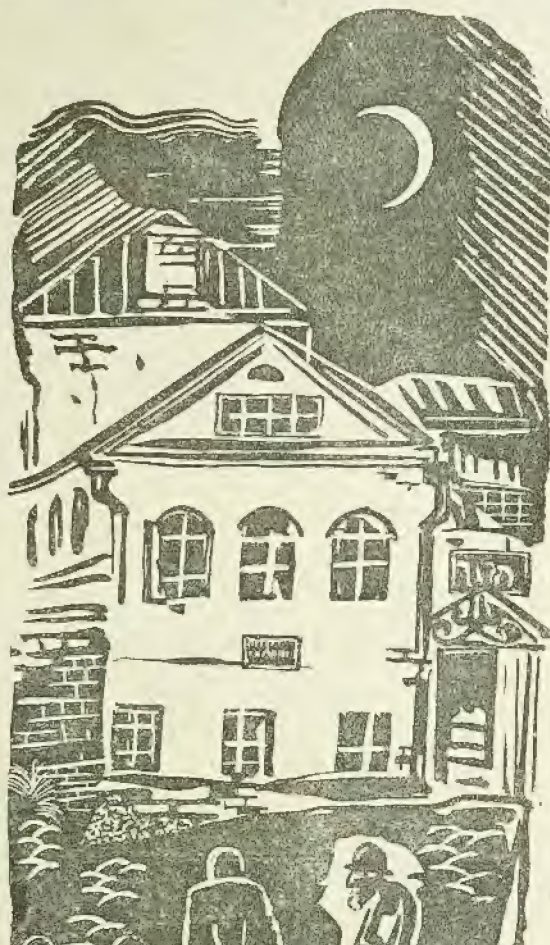
— Я навінен сказаць... — кажа далей дырэктар перадыхаючы. — Я навінен сказаць, што ў нас — залатая справа! Але не хапае скуры. Я хацеў адчыніць сыравінны лімарны цэх. Мы паказалі сваю работу. Я зьвязаўся з Белгандлем і з Белскурсындыкатам. Яны згадзіліся даваць нам бяз пліну скурсыравіну сьвіней і сабак. Пасыла нас уключаць у плянавае забесьпячэньне. — Ён забігаў жа клубе, удаючы рукою па сталах і падймаючы пыл ад газэт. — Мы спрабавалі рабіць каўняры і манжэты.

Кратовы набор у краме каштуе семдзесят рублёў, а ў нас выходзіць па сорак. Як вы думаеце, гэта справа?

— Чаго вы хвалюецеся?

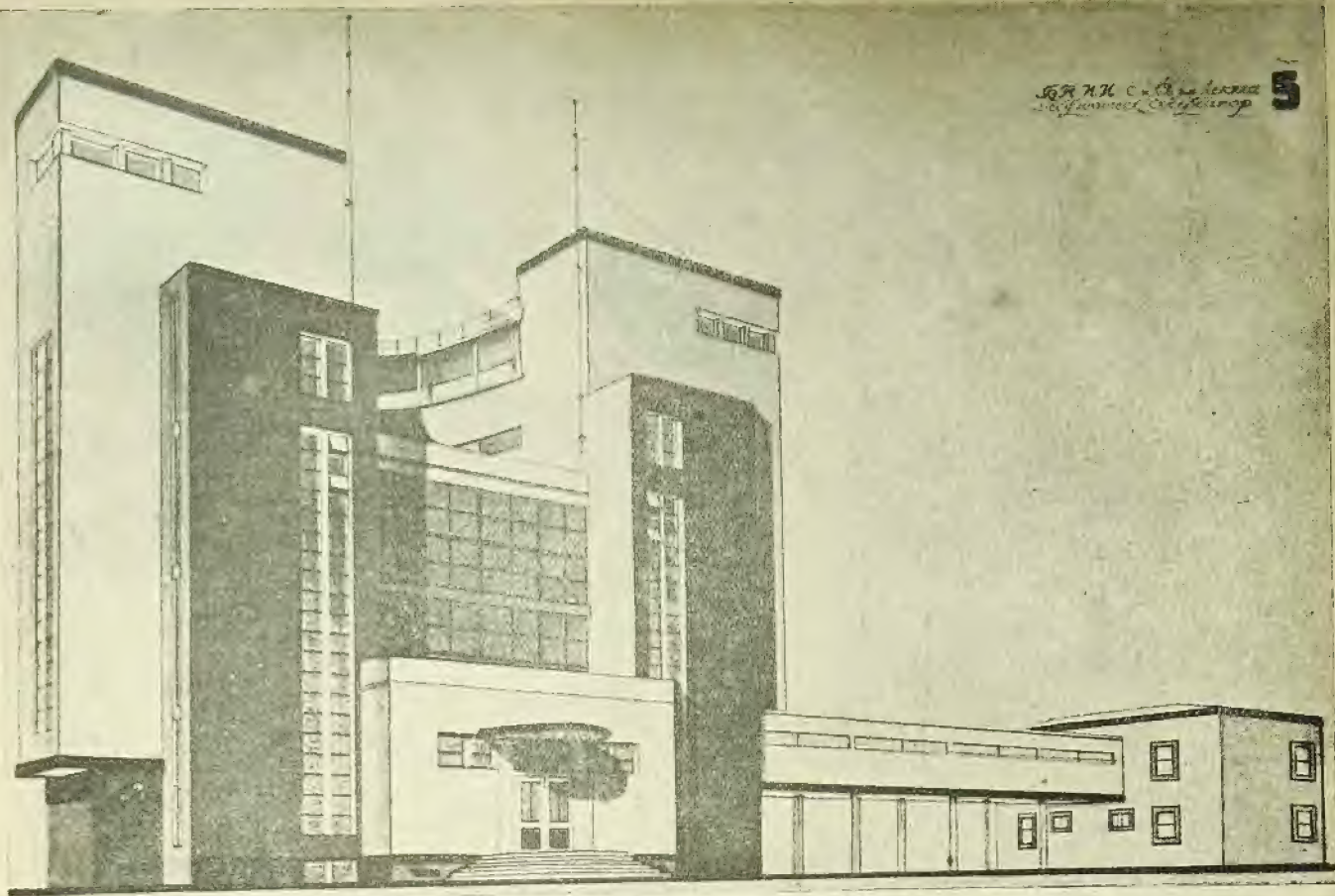
— Саміпрам ня хоча лімарнага цэху, ня хоча — і канцы! — І, паніжаючы голас да хрыпаты, усхваляваны дырэктар закончыў: — Я хацеў пайсьці з фабрыкі вучыцца. Тут адчыняюцца скуранныя курсы. Мяне ўгаварылі пачакаць годзік-два. А цяпер я пайду. Ніхто не адгаворыць.

Але праз некалькі хвілін, праводзячы мяне па фабрычным двары, ён паказваў мне новы агнятушыльнік, раскажваю пра фабрычную нажарную каманду, пра тое, як яму прышла ў галаву думка зрабіць на вышках два цэхі і клуб, а каля калодзежа дачу для рабочых. Я думаю, што каб у гэты час ён загамаіў пра вучобу, дык яго — моцнага гаспадара "Чырвонага лаечніка" — зноў-бы лёгка ўгаманілі "пачакаць годзік два".

Яўрэй маліліся каля сьцен сынагогі на Ракаўскай, вітаючы новы месяц.

Ілюнаан БАРЫСА МАЛКІНА

БЕЛ. АКАД. НАУК
БЕЛ. ГЕОФИЗИЧ. ОБСЕРВАТОРИЯ

5

БЕЛАРУСКАЯ ГЕОФИЗИЧНАЯ ОБСЕРВАТОРИЯ

ІІ НАРЫС ІІІ
Г. МАСЛАКАЎЦА

У ПРАЦЯГУ бліжэйшых год павінна ажыццявіцца практычнае пытаньне з пабудовы і адкрыццём Бел. Геофізычнай Обсерваторыі.

Дасьледаваньне і вывучэньне БССР з геофізычнага боку пачынаецца з 1925 г., калі былі зроблены першыя крокі з боку НКЗБ у сэнсе арганізацыі сеткі мэтаролёгічных станцыі, якія-б здавальнілі запатрабаваньням рэспублікі. Зараз мы маем у гэтым напрамку дасягненьні і маецца спецыяльны цэнтр, які кіруе сеткай Мэтстанцыі—гэта Белгеофиз (Беларуская Геофізычная Служба).

Неабходна адзначыць вялікую працу плянавай магнэсавай здымкі БССР, якая была арганізавана, распачата і вядзецца пад кіраўніцтвам проф. Е. Е. Сірошкіна, загадчыка катэдры фізікі пры Беларускай Акадэміі Навук.

Згодна пляну на працягу 1930-1931 г. каля Менску ў Сялянцы (каля с.-г. выстаўкі) павінен быць пабудаваны галоўны будынак Обсерваторыі, а ў далейшым і дапаможныя жыльцевыя будынкі для тэхнічнага, навукова-тэхнічнага і навуковага персоналу, а таксама і павільёны для спецыяльных прац. Пабудова Обсерваторыі будзе каштаваць больш 500.000 рублёў.

Галоўны будынак Обсерваторыі будзе мець 4 паверхні і па знешнім выглядзе мець форму як-бы палова цыліндра (малюнак).

Геофізычныя навуковыя ўстановы ахапляюць сваёй дзейнасьцю вельмі шырокую галіну.

Бел. Геофізычная Обсерваторыя, па пляну проф. Кайгародава, складаецца з 5 аддзелаў.

І. Аддзел Сеткі і Надвор'я, маючы майстэрню дакладных прыладаў і інструментарый па правярцы мэтаролёгічных прыладаў, змога забясьпечыць і правесці навуковае афармленьне сеткі мэтаролёгічных станцыі, якія існуюць і павінны існаваць на абшарах БССР, каб задаволіць запатрабаваньням жыцця. Шляхам друку і выданьня назіраньняў, Аддзел прадставіць матэрыялы для карыстаньня зацікаўленымі ўстановам.

Аддзел перадавой штотдзённых прогназаў (прараканьняў) змога абслугоўваць шырокія колы насельніцтва.

ІІ. Аддзел акціномэтрыі атмасфэрай электрычнасьці.

Галіной дзейнасьці гэтага аддзелу зьяўляецца складаньне комплекс праменьняў, якія дасылаюць сонца, неба і зямная паверхня, а таксама складаньне малюнак электрычнага поля зямлі.

ІІІ. Аддзел прыкладной мэтаролёгіі (мікроклімат, біоклімат і кліматографія).

У сучасны момант ня могуць задаволіць агульныя веды на конт сярэдняга ходу надвор'я—клімату. Задачы практыкі—павялічэньне ўраджайнасьці патрабуе ўстаўленьне ўплыву мясцовых умоў—лясоў, балот, орографічных і гідролёгічных умоў рознага роду глеб, культурных умоў і г. д., а таксама выпрацоўкі мер змаганьня з рознымі няспрыяльнымі мэтаролёгічнымі фактарамі.

ІV. Аддзел аэралёгіі і атмасфэрай акустыкі.

Распрацоўка мэтодаў абсьледаваньня руху паветравых плынь, тэмпературы, вільготнасьці паветра і г. д., як у ніжэйшых пластах, так і ў вышэйшых—на вышыні 8-10 кілёмэтраў дае магчымасьць і выклікае неабходнасьць сачыць за станам атмасфэры. Памяненны аддзел змога скарыстаць мэтоды якія ўжываюцца ў аэралёгічных обсерваторыях—зьмейкавы, зондавы.

V. Зямной магнэсасьці і сейсмомэтрыі. Вывучэньне магнэсавых элемэнтаў на тэрыторыі БССР.

Вось у самых агульных рысах практычныя заданьні, якія ўваходзяць у круг працы Бел. Геофізычнай Обсерваторыі і яе аддзелаў.

Обсерваторыя змога дапамагчы цэнтральным і мясцовым ўстановам і органам па пытаньнях, якія маюць сувязі з яе кампэтэнцыяй.

Яна дапаможа падвесці навуковую базу пад плянавую работу ў сельскай гаспадарцы. Яна дапаможа выявіць і выкарыстаць у практычных мэтах курортна-кліматчныя асаблівасьці паасобных раёнаў рэспублікі.

У гэтым Обсерваторыя выяўляе сваё значэньне, як рэспубліканскае ўстановы.

У далейшым пры разьвіцці навуковай працы (вялікай колькасьцю дакладных замежных прылад адпавядаючых апошняму слову навуцы яна ўжо забясьпечана, Обсерваторыя змога прыняць удзел у вырашэньні тых проблем, якія стаяць перад сучаснай геофізыкай.

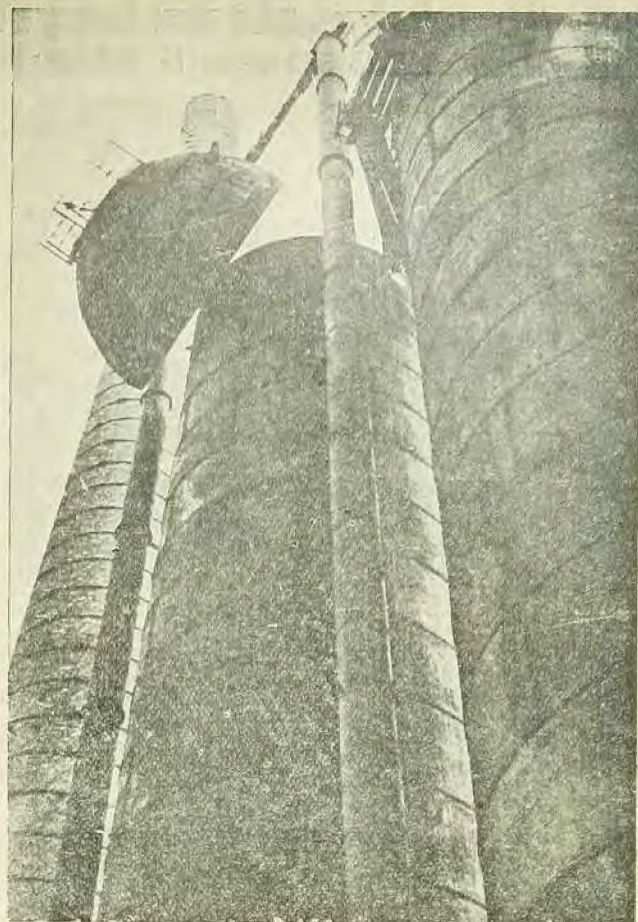
У гэтым Обсерваторыя набывае ня толькі значэньне Саюзнай, але і міжнароднай навуковай установы.

ВОЛАТЫ ІНДУСТРЫІ

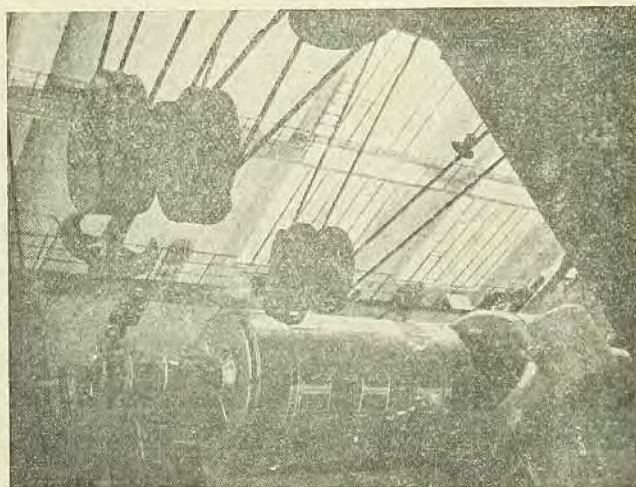
Наверсе: Дзiesiąтычная армія ўдарнікаў Электр-
заводу ў Маскве ў дзень ударніка на ўрачыстым
пасяджэнні ў вялікім тэатры даюць абяцанне выка-
наць пяцігодку свайго заводу ў 2½ гады.

Унізе: Зборка новых болтарэзных варстатаў на
заводзе па будаўніцтву варстатаў у Адэсе.

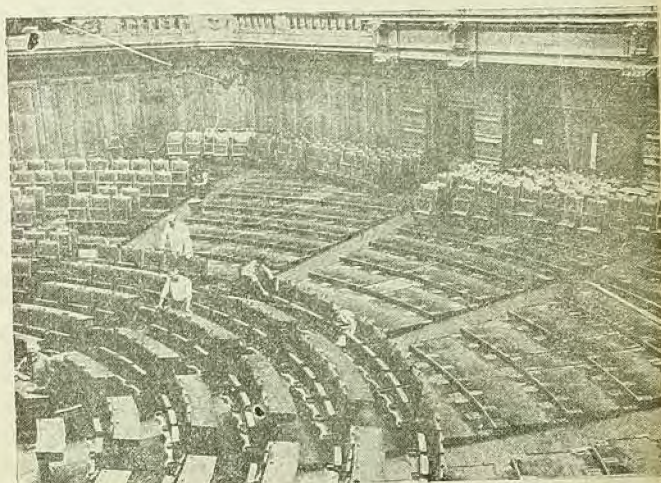
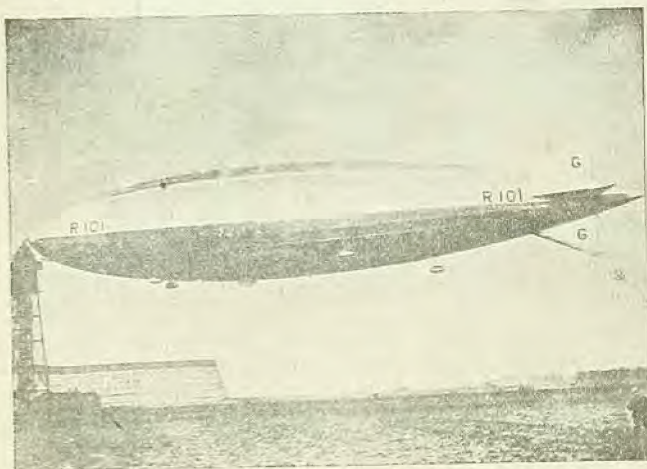
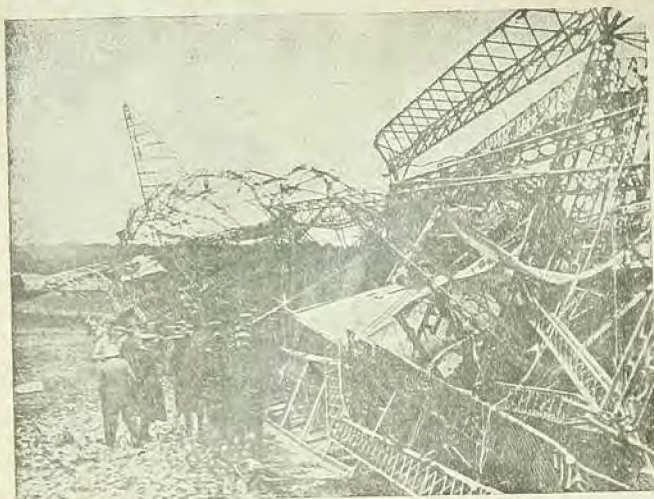
Керчанскі металёзавод імя Войкава першы з сэр-
я заводаў гэтага тыпу, якія ў гэтую пяцігодку будуць
пабудаваны ў СССР. На заводзе працуюць ужо тры
домны. Магутныя паклады жалезнай руды на поў-
высьпе забяспечваюць завод таннай сыравінай.

На здымку: адзяваюць 10-цітонную „шапку“
на каўпэры трэцяй домны.

Турбіна, магутнасцю ў 24000 кілёват на Чалябінскай
дзяржаўнай электрычнай станцыі, якая пачала пра-
цаваць у Кастрычнікавыя дні 1930 г.

ПА ФАШЫСЦКАМУ СУСЬВЕТУ

- Згарэў найвялікшы ў сьвеце ангельскі дырыжабль R 101.
- Дзяржаўны пераварот ў Аргентыне. Пандырнікі паўстанцаў на вуліцах Буэнас-Айрэса.
- На вуліцах Буэнас-Айрэса натоўп вітае новага прэзідэнта Аргентыны генэрала Хозэм Урыбуры.

- Ангельскі дырыжабль R 101 ля прычальнай мачты да катастрофы.
- Чэскія фашысты наладзілі нямецкі пагром у Празе.
- Заля нямецкага рэйхстагу перад пачаткам работ рэйхстагу. Для прыёму новых гаспадароў-фашыстых залю ўбралі і дэкаравалі па іх густу.

Выданьне Беларускага Выдавецтва.

Адказны рэдактар МІХАСЬ ЧАРОТ.

12379
203331

АДКРЫТА ПАДПІСКА на 1931 г.

НА
ШТОМЕСЯЧНУЮ
БЕЛАРУСКУЮ
ЧАСОПІСЬ
ЛІТАРАТУРЫ
ПОЛІТЫКІ
ЭКОНОМІКІ
ГІСТОРЫІ
КРЫТКІ
Х Г О Д
ВЫДАННЯ

П
О
Л
Ы
М
Я

ДА ВЕДАМА СУПРАЦОЎНІКАЎ ПОЛЫМЯ

Рэдакцыя „Полымя“ захоўвае за сабою права скарачаць і рабць змены рэдакцыйнага характару ў матэрыяле, які падыходзіць да друку ў „Полымя“.

Малазначныя рукапісы і вершы, няпрынятыя да друку, не захоўваюцца і ніякай перапіскі з аўтарамі гэтых рукапісаў рэдакцыя не вядзе. Рукапісы, прысланыя ў „Полымя“, павінны быць акуратна надрукаваны на машынцы і на адной старонцы ліста.

Пад рэдакц.: А. МЕНСКАГА, Я. КУПАЛЫ,
А. НЕКРАШЭВІЧА і М. ЧАРОТА

АДКРЫТА ПАДПІСКА на 1931 год

НА ІЛЮСТРАВАНУЮ
ДВУХТЫДНЁВУЮ
ЧАСОПІС

24 НУМАРЫ
НА ГОД

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ

Адказны рэд. М. ЧАРОТ

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
Менск, Савецкая вул., 79

ПАДПІСКУ ПРЫМАЮЦЬ:

Аддзел падпісных і перыядычных выданняў Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва (Менск, Савецкая 79, тэл. 17-12); Цэнтральная Кнігарня БДВ (Менск, рог Ленінскай і Савецкай); усе гарадзкія аддзяленьні БДВ; аддзел падпіскі перыодсэктару ГІЗ-у РСФСР (Менск, Савецкая. 54); усе паштова-тэлеграфныя канторы і ўсе кніжныя крамы спажывецкіх таварыстваў Белкоопсаюзу.

Час. „ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ“ ПРАДАЕЦЦА ўва ўсіх кнігарнях БДВ, ЦРК, кіёсках контрагентства друку і выд. „Правда“, чыг. і пашт. кіёсках, газэтаносцаў ува ўсіх гарадох і мястэчках БССР

ПАДПІСНАЯ ЦАНА:

На год 3 р. —
На 6 м-цаў . . 1 р. 50 к.
На 3 м-цы . . — 75 к.

Ц А Н А
АСОБНАГА
НУМАРУ

15
КАП.

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ

1931 год

ПАДПІСНАЯ ЦАНА НА

На год
3 р. —

На 6 м-цаў
1 р. 50 к.

На 3 м-цы
— 75 к.

ЦАНА
АСОБНАГА
НУМАРУ 15 р.

Часопісь „ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ“ прадаецца ўва ўсіх кнігарнях Беларускага Дзяржаўнага Выд-ва, ЦРК, кіёсках контрагентства друку і выд. „Правда“, чыгуначных і паштовых кіёсках, газетно-паштовай уа ўсіх гарадох і мястэчках БССР.

24

НУМАРЫ
НА ГОД

І Л Ю С Т Р А В А Н А Я
ДВУХТЫДНЁВАЯ ЧАСОПІСЬ

Адказны рэдактар М. ЧАРОТ

Адрас рэдакцыі: Савецкая, 79.

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ высьвятляе ў мастацкім слове і багатай ілюстрацыі рост і разьвіцьцё соцыялістычнага будаўніцтва БССР і ўсяго Савецкага Саюзу, рэканструкцыю народнае гаспадаркі, посьпехі індустрыялізацыі і калектывізацыі сельскай гаспадаркі, шляхі культурнае рэволюцыі.

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ знаёміць чытача з рэволюцыйнымі падзеямі ўсяго сьвету, а таксама і з важнейшымі зьявішчамі сусьветнай эканомікі і культуры.

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ зьмяшчае: апавяданьні, вершы, нарысы, падарожжы, фэльетоны, артыкулы з палітычнага, эканамічнага, культурнага і мастацкага жыцьця, мастацкія навінкі, ілюстрацыі, рэпродукцыі карцін выдатнейшых мастакоў, а таксама гумарэскі, пародыі, старонкі сатыры і гумару з адпаведнымі шаржамі і карыкатурамі.

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ адлюстроўвае ўсё бягучае жыцьцё мастацтва як савецкага, так і сусьветнага, найбольш буйныя зьявішчы літаратуры, тэатру і кіно.

ПАДПІСКУ ПРЫМАЮЦЬ: Бюро падпіскі БДВ (Менск, Ленінская, 19), Цэнтральная кнігарня БДВ, усе акруговыя аддзяленьні БДВ, кнігарні ЦРК, кіёскі контрагентства друку, Беларускае газетнае бюро, усе паштовыя аддзяленьні, усе ліст-носьцы як у гарадох, так і ў вёсках, і асобы, якія маюць пасьведчаньні.